

Nr 249.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag; given Stockholms slott den 5 maj 1933.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 maj 1933.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, NOTHIN, WIGFORSS, MÖLLER, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler fråga om åtgärder för stödjande av Hellefors Bruks Aktiebolag samt anför:

Till en början torde få lämnas en redogörelse för *de omständigheter, som föranlett uppkomsten av ett statens intresse i Hellefors Bruks Aktiebolag.*

Vid den år 1922 företagna rekonstruktionen av Wermlands enskilda bank medverkade Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 — vilken samma år bildats i syfte att underlätta avvecklingen av de svårigheter, som till följd av den då rådande ekonomiska krisen inträtt för vissa kreditanstalter — genom belåning av bevis om tillskott jämlikt 209 § banklagen till bankens grundfond. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 30 november 1922 bemyndigades Kreditkassan på angivna sätt bidra vid rekonstruktion.

nen med högst 12.6 miljoner kronor. Det för ändamålet från Kreditkassan utlämnade lånet uppgår numera till i runt tal 12.4 miljoner kronor. Rekonstruktionsplanen innefattade vidare, att vissa tyngande engagemang skulle avlyftas från banken. Då de vid denna tidpunkt gällande bestämmelserna för Kreditkassans verksamhet icke medgävo kassan att övertaga engagemangen, övertogs desamma provisoriskt av riksbanken. Sedan 1923 års riksdag efter framställning av fullmäktige i riksbanken beslutat, att Kreditkassan finge, när sådant visade sig oundgängligen nödvändigt, medverka vid rekonstruktion av kreditanstalt även genom lån till avlyftande av kreditanstalts engagemang, övertog Kreditkassan genom ett dotterbolag, aktiebolaget Igo, på grund av Kungl. Maj:ts beslut den 23 mars 1923 de Värmlandsbankens engagemang, som riksbanken provisoriskt åtagit sig. Bland dessa engagemang — vilka tillhoppa belöpte sig å omkring 32 miljoner kronor — ingingo fordringar å Wargöns Aktiebolag på i runt tal 20 miljoner kronor.

Med hänsyn till inträdda betalningssvårigheter för sistnämnda aktiebolag företogs i slutet av år 1924 och början av år 1925 rekonstruktion av bolaget, som i samband därmed ändrade sitt namn till Hellefors Bruks Aktiebolag. Bolagets fastigheter och rörelse vid Vargön och vid Laxå överlätos på särskilda aktiebolag. Rörelsen vid Vargön övertogs av ett nybildat Wargöns Aktiebolag och rörelsen vid Laxå av det dåvarande förvaltningsbolaget Laxå Bruks Aktiebolag, som för ändamålet ombildades. Aktiekapitalet i det gamla Wargöns Aktiebolag nedsattes från 40 miljoner kronor till 10 miljoner kronor, som blev stamaktiekapital i Hellefors Bruks Aktiebolag. Det genom aktiekapitalets nedsättning frigjorda beloppet, 30 miljoner kronor, överfördes till reservfonden. Med anlitanande av den sålunda ökade reservfonden verkställdes avskrivningar å vissa bolagets balansvärden, huvudsakligen å de tillgångar, som tillföll Hälleforsbolaget och Laxåbolaget. Kreditkassan medverkade vid rekonstruktionen på så sätt, att aktiebolaget Igo i utbyte för sin kvarstående fordran å bolaget tog 5 1/2 procent preferensaktier å sammanlagt 19.5 miljoner kronor i Hellefors Bruks Aktiebolag.

Aktiekapitalet i Laxå Bruks Aktiebolag, 4 miljoner kronor, övertogs i sin helhet av Hälleforsbolaget.

Av aktiekapitalet i det nybildade Wargöns Aktiebolag erhöll Wermlands enskilda bank i kvittning för motsvarande fordringsbelopp 7 procent preferensaktier å tillhoppa 6 miljoner kronor. Stamaktiekapitalet, likaledes å 6 miljoner kronor, övertogs av Hälleforsbolaget.

Den nu angivna formen för rekonstruktionen valdes med tanke på att i första hand aktierna i det nya Wargöns Aktiebolag och Laxå Bruks Aktiebolag efter ytterligare finansiell sanering skulle kunna försäljas.

Vid rekonstruktionen förutsattes, att förlagskredit kunde påräknas för det nya Wargöns Aktiebolag från Wermlands enskilda bank samt för Hellefors Bruks Aktiebolag och Laxå Bruks Aktiebolag från Skandina-

Kungl. Maj:ts proposition nr 249.

viska Kreditaktiebolaget, vilken bank vid tiden för rekonstruktionen var intresserad i det gamla Vargöbolaget med omkring 7 miljoner kronor.

Utom preferensaktiekapitalet äger Kreditkassan genom aktiebolaget Igo 1,500,000 kronor av stamaktiekapitalet i Hellefors Bruks Aktiebolag.

Härefter anhåller jag att få lämna en kort redogörelse för *Hellefors Bruks Aktiebolags och dess större dotterbolags viktigaste fasta egendom och fabriksanläggningar samt huvudsakliga verksamhet.*

Hellefors Bruks Aktiebolag: Bolagets skogsegendom ar, som omfattar cirka 230,000 tunnland produktiv mark, äro belägna inom Hällefors, Grythyttans, Nora, Järnboås och Ljusnarsbergs socknar av Örebro län, Färnebo, Gåsborns och Rämens socknar av Värmlands län samt Äppelbo, Järna, Nås, Säfsnäs och Grangärde socknar av Kopparbergs län.

Bolagets huvudtillverkningar äro pappersmassa, trävaror och järnverksprodukter, varjämte bolaget bedriver en betydande elektrisk kraftproduktion.

Tillverkningen av pappersmassa är koncentrerad till Fredriksberg och Hällefors. Vid Fredriksberg, beläget i Säfsnäs socken, tillverkas sålunda sulfat- och sulfitecellulosa samt papp, under det att tillverkningen av slipmassa sammanförts till Hällefors.

Frånsett ett mindre sågverk vid Tyfors i Säfsnäs socken är hela sågverksrörelsen förlagd till Hällefors, där även bolagets lädfabrik och snickerifabrik äro belägna.

Även beträffande järnindustrien har under de gångna åren en koncentration ägt rum. Sålunda är numera hela bolagets gruvbrytning förlagd till Sirsjöbergs gruvfält, som genom linbana står i förbindelse med anriknings- och sintringsverken i Sikfors, dit bolagets hela tackjärns-tillverkning förlagts. Sikfors är beläget i Hällefors socken vid Bergslagsbanan cirka 7 kilometer nordost om Hällefors bruk. Sedan det gamla järnverket i Hällefors år 1918 nedbrunnit, har därstädes uppförts ett nytt järnverk omfattande martinugnar, elektrostälverk och valsverk med tillhörande anordningar för tillverkning av stänger, tråd och band samt ihåligt borrhstål. Till järnverket är även ansluten mekanisk verkstad med gjuteri.

I Hällefors ha förlagts för bolagets rörelse erforderliga gemensamma anläggningar såsom mekanisk verkstad, gjuteri, laboratorium, centralförråd m. m., varjämte bolagets hela förvaltning såväl som dotterbolagens försäljnings- och inköpsorganisation sammanförts till ett där uppfört centralkontor.

De betydande krafttillgångarna inom Svartälvens övre vattensystem äro samlade i bolagets hand. Bolagets största vattenkraftstationer äro belägna inom Hällefors, Grythyttans och Nora socknar.

Bolagets skogskomplex är genomdraget av Hällefors—Fredriksbergs järnvägar, från öster till väster genom linjen Hörken (vid Bergslags-

banan)—Gravendal—Neva (vid Inlandsbanan) samt från norr till söder genom linjen Gravendal—Hällefors—Hammaren. Detta järnvägsnät förenar även bolagets olika industrier med varandra.

Laxå Bruks Aktiebolag: Bolagets skogsegendomar, omfattande cirka 40,000 tunnland produktiv mark, äro belägna inom Ramundeboda, Snavlunda, Viby, Askersunds och Tångeråsa socknar av Örebro län samt Finnerödja och Tiveds socknar av Skaraborgs län.

Bolagets huvudtillverkningar äro trävaror, sulfitecellulosa och järnverksprodukter. Dess krafttillgångar äro tillräckliga för eget behov och medgiva dessutom distribution i viss utsträckning.

Sågverket är beläget vid Västra Laxsjön cirka 8 kilometer från Laxå station på Västra stambanan. Vid Västra Laxsjön finnas dessutom lådfabrik och ångcentral.

Sulfittfabriken ligger i omedelbar närhet av Laxå station.

Av järnhanteringen äro hytta och smältsmedja belägna i Rölfors ungefär 6 kilometer från Laxå station samt valsverk och mekanisk verkstad i Laxå.

Västra Laxsjön och Rölfors samt industrierna i Laxå äro förenade med varandra och med statens järnvägars station i Laxå medelst normalspårig järnväg.

Wargöns Aktiebolag är ett rent industriföretag. Anläggningarna äro belägna vid Göta älvs utlopp ur Vänern. Bolagets huvudsakliga tillverkningar äro tidnings- och sulfitpapper samt legeringar såsom kisel-, mangan- och kromjärn. Pappersbruket är efter eldsvåda helt nybyggt och har en produktionsförmåga av cirka 34,000 ton papper per år. Till pappersbruket höra sliperi och sulfittfabrik, avpassade efter pappersbrukets behov.

Bolaget äger elektriska smältverksanläggningar i Vargön och Trollhättan. Erforderlig elektrisk energi erhålles på förmånliga villkor från statens vattenfallsverk.

Aktiebolaget Hällefors Manufakturverk: År 1928 inköpte Hälleforsbolaget det i konkurs försatta Aktiebolaget Bångbro Rörverks kallvalsverk, övriga industriella anläggningar, vattenkraftstation och arbetarbostäder, belägna i Bångbro inom Ljusnarsbergs socken, Örebro län, vid Frövi—Ludvika järnväg cirka 5 kilometer söder om Kopparbergs köping.

I kallvalsverket förädlas stålprodukter från Hällefors.

Aktiebolaget Svenska Ställinor: Aktiemajoriteten i detta bolag förvärvades år 1929. Rörelsen, som bedrivs i egen fastighet i Kristinehamns stad, omfattar tillverkning av ställinor och dragen tråd med valstråd från Hällefors som råvara.

Taxeringsvårderna å förenämnda bolags — fränsett Wargöns aktiebolags — fastigheter vid utgången av år 1932 framgå av följande tablå:

	Jordbruks- fastighet Kronor	Annan fastighet Kronor	Summa Kronor
<i>Hellefors Bruks Aktiebolag.</i>			
I. Inom Örebro län:			
Hällefors kommun	4,632,200	6,271,400	10,903,600
Grythyttans municipalsamhälle	50,600	79,000	129,600
Grythyttans kommun	3,336,800	2,336,500	5,673,300
Nora »	31,900	484,800	516,700
Järnboås »	2,600	—	2,600
Hjulsjö »	—	1,600	1,600
Ljusnarsbergs »	—	31,000	31,000
Guldsmedshytte församling av Linde kommun	—	392,000	392,000
II. Inom Värmlands län:			
Färnebo kommun	406,300	9,500	415,800
Gåsborns »	2,316,100	655,500	2,971,600
Rämens »	116,100	—	116,100
III. Inom Kopparbergs län:			
Äppelbo kommun	309,500	—	309,500
Järna »	91,900	—	91,900
Säfsnäs »	6,640,400	3,447,000	10,087,400
Nås »	252,200	—	252,200
Grangärde »	605,400	—	605,400
	18,792,000	13,708,300	32,500,300
<i>Laxå Bruks Aktiebolag.</i>			
I. Inom Örebro län:			
Ramundeboda kommun	1,971,600	1,612,200	3,583,800
Snavlunda »	474,500	4,700	479,200
Askersunds »	640,900	—	640,900
Viby »	33,300	100	33,400
Kumla »	—	1,400	1,400
Tångeråsa »	107,200	—	107,200
II. Inom Skaraborgs län:			
Finnerödja kommun	561,000	5,000	566,000
Tiveds »	234,700	9,000	243,700
	4,023,200	1,632,400	5,655,600
<i>Aktiebolaget Hellefors Manufakturverk.</i>			
Inom Örebro län:			
Ljusnarsbergs kommun	12,800	1,092,100	1,104,900
<i>Aktiebolaget Svenska Stållinor.</i>			
I Kristinehamns stad	—	186,000	186,000
<i>Samtliga förestående bolag.</i>			
Sammanlagt taxeringsvärde	22,828,000	16,618,800	39,446,800

I skrivelse den 1 februari 1933 till styrelsen för Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 anförde Hellefors Bruks Aktiebolags styrelse bland annat följande:

Sedan bolaget på grund av den rådande allmänna konjunkturförsämringen råkat i ekonomiska och finansiella svårigheter, vilka under år 1932 tillspetsats genom ett från den förlagsgivande banken, Skandinaviska Kreditaktiebolaget, erhållet besked, att fortsatt kredit icke kunde annat än tillsvidare beredas bolaget, hade mellan bolagets och Kreditkassans styrelser förts förhandlingar, delvis i närvaro av medlemmar av det dåvarande statsrådet, under vilka förhandlingar det framgick, att en rekonstruktion av bolaget med statsmakternas stöd syntes vara en oeftergivlig betingelse för fortsättandet av bolagets verksamhet, därest de statsintressen av ekonomisk och social natur, som därmed vore förbundna, skulle kunna skyddas.

I anslutning till dessa förhandlingar hade bolaget i skrivelse den 6 september 1932 riktat en hemställan till Kreditkassans styrelse, att denna måtte besluta *dels* att under samverkan med bolagets styrelse efter utredning upprätta förslag till en sådan rekonstruktion *samt dels* att med ledning av det upprättade rekonstruktionsförslaget ingå till Kungl. Maj:t med begäran om proposition till 1933 års riksdag om sådana åtgärder från statens sida, vilka med hänsyn till bolagets ställning kunde finnas av behovet påkallade. Kreditkassan hade ock nämnda den 6 september fattat beslut i enlighet med bolagets hemställan, i samband varmed det lyckats bolaget att med banken träffa särskild anordning, varigenom bolaget beviljats den ytterligare kredit, som erfordrades för driftens upprätthållande intill den 1 april 1933.

Den sålunda förutsatta utredningen hade numera fortskridit därhän, att bolagets styrelse kunde ange de linjer, efter vilka en rekonstruktion av bolaget med angivna syfte syntes kunna verkställas.

Till en början ville bolaget erinra, att 1924 års rekonstruktion genomförts med tanke på, att i första hand aktierna i de ombildade bolagen, Wargöns Aktiebolag och Laxå Bruks Aktiebolag, efter ytterligare finansiell sanering skulle kunna försäljas. Rekonstruktionen hade utformats av Kreditkassan och den förlagsgivande banken, Skandinaviska Kreditaktiebolaget, vid en tidpunkt, då efter krigtidens abnorma försäljnings- och realvärden samt efterkrigstidens hastigt vikande konjunkturer en stigande pristendens åter inträtt. Med hänsyn till då gällande försäljningsvärden å bolagets produkter hade bolagets reallgångar åsatts värden, som vida överstigit dem, som gällt före kriget. Tillgångarna hade därigenom blivit avsevärt högre värdesatta än sådana företags reallgångar, som ej genom köp och försäljning underkastats omvärderingar under världskriget. Såsom redan vid rekonstruktionen förutsetts, hade saneringen av de i första hand för försäljning avsedda företagen, Wargöns Aktiebolag och Laxå Bruks Aktiebolag, tagit lång tid i anspråk. På grund härav samt till följd av den allmänna konjunkturutvecklingen hade därför en försäljning av dessa tillgångar på antagbara villkor ännu icke kunnat genomföras. Förhandlingar om försäljning av Laxå tillgångar, helt eller delvis, påginge dock för närvarande.

Bolagets styrelse hade efter 1924 års rekonstruktion ställts inför valet att *antingen* utbygga och modernisera de industriella anläggningarna *eller* att uppgiva tanken att på bästa sätt nyttiggöra de värden, som funnes i företaget, och i stället avveckla detsamma med försäljning av dess tillgångar

helt eller delvis. En försäljning på antagbara villkor hade emellertid icke varit möjlig. Då den av det geografiska läget förorsakade höga utfrakten omöjliggjorde en fördelaktig försäljning av Hälleforsbolagets skogsprodukter i oförädlad tillstånd, hade det framstått som en nödvändighet att utbygga de bolagets industriella anläggningar, som vore avsedda att förädla skogsprodukterna, till att motsvara de egna skogstillgångarna.

Härigenom hade jämväl ästadkommits ett avsevärt förbilligande av driftskostnaderna. Slutligen hade den efter kriget starkt forcerade rationaliseringen och mot högre förädling gående utvecklingen av industrien i allmänhet synts nödvändiggöra dylika åtgärders vidtagande såväl inom bolagets cellulosa- och sågverksindustri som i järnindustrien.

För styrelsen hade sålunda ingenting annat återstått än att uppgöra ett program för utbyggnadsarbetens verkställande, vilket kunde genomföras i den omfattning och takt, som den finansiella ställningen och omständigheterna i övrigt kunde tillåta.

Sålunda hade i angivet syfte sedan år 1925 i huvudsak följande vidtagits:

Tillverkningskapaciteten hade höjts genom utbyggnad vid sulfittfabriken från 5,000 till 6,500 ton per år och vid sulfatfabriken från 9,000 till 20,000 ton per år, varjämte i sammanhang härmed en särskild anläggning utförts för förädling till papp av cirka 8,000 ton sulfatcellulosa per år.

Träsliperiet i Hällefors hade moderniserats, och samtidigt hade anläggningens årskapacitet ökats från 23,000 till 30,000 ton.

Sågverksrörelsen hade koncentrerats till tvenne sågverk med tillhoppa nio ramar, varjämte anläggningarna moderniserats och försetts med anordningar för sågavfallets utnyttjande i sulfatfabriken.

Lådfabrikens kapacitet hade ökats från 1,000 till 3,000 aktuella standards per år.

Vid gruvdriften hade moderna transportanordningar införts. För masugnsdriften hade byggts sintringsverk och nya kolhus.

I järnverket hade uppsatts en elektrisk stålugn, varjämte såväl martinugnarna som göt- och mediumvalsverken moderniserats. Järnverkets kapacitet utgjorde nu 20,000—25,000 ton valsat material per år. För ytterligare förädling av bolagets varmvalsade stålprodukter hade år 1928 övertagits dels f. d. Aktiebolaget Bångbro Rörverks nedlagda kallvalsverk under firma Aktiebolaget Hällefors Manufakturverk och dels praktiskt taget hela aktiestocken i Aktiebolaget Svenska Stållinor i Kristinehamn. Aktiebolaget Hällefors Manufakturverk tillverkade kallvalsade stålprodukter av alla slag, och Aktiebolaget Svenska Stållinor tillverkade stållinor samt dragen tråd. Dessa bolags anläggningar hade utbyggt och deras maskinella utrustning utvidgats och förbättrats i avsevärd grad. Till dessa båda dotterbolag sålde Hälleforsbolaget avsevärda mängder stål, vars förädling i kallvalsverket och vid Aktiebolaget Svenska Stållinor varit av stort värde för höjning av brukets stålqualität.

För såväl cellulosaindustrien som järnverket hade tidsenliga laboratorier inrättats.

Mellan Hällefors och Fredriksberg hade, under medverkan av statens arbetslöshetskommission, anlagts en 33 kilometer lång järnväg, ansluten till järnvägslinjen Hörken—Fredriksberg—Neva. Det sålunda fullbordade, av Hällefors' dotterbolag Hällefors—Fredriksbergs Järnvägars Aktiebolag (föret Säfsnäs Järnvägs Aktiebolag) ägda järnvägsnätet Hörken—Neva—Fredriksberg—Gravendal—Hällefors (96 kilometer) hade stor betydelse ur fraktkostnadssynpunkt dels genom den förkortade utfraktsvägen från cellulosafabrikerna i Fredriksberg och dels genom den etablerade

direkta förbindelsen mellan dessa fabriker och Hälleforsanläggningarna. Hällefors—Fredriksbergs järnväg stode i direkt förbindelse med Hälleforsbolagets smalspåriga järnvägsnät (cirka 20 kilometer). Genom dessa järnvägsförbindelser möjliggjordes ett bättre utnyttjande av bolagets skogs- och övriga råvarutillgångar.

Industrianläggningarna i Hällefors hade förbundits med Bergslagsbanan genom en normalspårig järnväg med bro över Svartälven.

Bolagets vattenkrafttillgångar hade utbyggts, kraftstationerna hade moderniserats, distributionsnätet utvidgats, kraftlinjerna förstärkts samt förbindelse etablerats med de större närliggande kraftnäten. Bolagets normala kraftproduktion utgjorde för närvarande cirka 55,000,000 kWh per år, vilken kraftkvantitet till största delen utnyttjades vid bolagets egna industrier. Bolaget hade genom överenskommelser med angränsande kraftägare tillförsäkrat sig ett avsevärt distributionsområde, inom vilket det försåge befintliga samhällen och industrier med elektrisk energi.

Försäljningarna av Laxå Bruks Aktiebolags, Aktiebolaget Hällefors Manufakturverks och Aktiebolaget Svenska Ställinors produkter hade överflyttats till moderbolaget. Då de gamla kontorslokalerna i Hällefors varit synnerligen otillräckliga och för sitt ändamål olämpliga, hade ett nytt kontor måst uppföras. Därmed hade en länge åstundad centralisering av kontors- och förvaltningsarbetet samt i samband därmed en väsentlig årlig kostnadsbesparing möjliggjorts.

Försäljningsorganisationen såväl inom som utom landet hade varit föremål för en ständig utveckling och egna försäljningsorgan bildats i de större exportländerna.

Kostnaderna för moderniseringsprogrammets genomförande uppginge till cirka 10,500,000 kronor, inklusive förlagsmedel för de nytillkomna företagen.

Samtidigt hade saneringen av Wargöns Aktiebolag och Laxå Bruks Aktiebolag pågått med resultat, att dessa år 1929 hade börjat lämna utdelning, vilket syntes få betraktas som en väsentlig förutsättning för att dessa på antagbara villkor skulle kunna försälas. Belysande för läget vid denna tidpunkt vore, att man då hyst grundade förhoppningar om att en sammanlagd köpeskilling å åtminstone 10,000,000 kronor för bolagets aktier i Vargöbolaget och Laxåbolaget skulle kunna uppnås. Med denna köpeskilling skulle man ha kunnat täcka såväl Hälleforsbolagets dåvarande svävande skuld, cirka 5,000,000 kronor, som kostnaderna för återstående utbyggnadsarbeten.

Efter en närmare redogörelse för Hälleforskoncernens tillgångar, tillverkning och försäljningar, utvisande bland annat att Hälleforsbolagets med tillhörande företags — fränsett Vargöbolagets — försäljningsvärdet uppgått, år 1925 till 13.7, år 1926 till 15.7, år 1927 till 16.3, år 1928 till 14.6, år 1929 till 18.3, år 1930 till 16.3 och år 1931 till 13.3 miljoner kronor, yttrades vidare i skrivelsen rörande verksamhetens betydelse i socialt avseende:

Av de nu lämnade uppgifterna rörande Hälleforskoncernens tillgångar och verksamhet samt med hänsyn till de vidsträckta områden, denna omfattade, syntes klart framgå, att upprätthållandet av bolagets verksamhet vore av största vikt särskilt med hänsyn till de sociala och allmänt ekonomiska intressen, vilka därav vore beroende. Tack vare de verkställda utvidgningarna inom industrien med dithörande anläggningar, däribland jämväl ovannämnda järnvägsbyggnad, hade arbetslösheten på de platser,

där koncernen hade sin verksamhet, intill år 1932 varit ytterst obetydlig. För att ge en föreställning om i vilken grad de skilda orternas befolkning hade sitt levebröd på bolagets verksamhet samt stat och kommun därav erhålla intäkter, lämnades följande uppgifter:¹

Hälleforsbolaget med underlydande företag, Wargöns Aktiebolag obereknat, sysselsatte inom landet i genomsnitt cirka 4,850 personer. Om de anställdas familjer medräknades, torde antalet personer, som för sin försörjning vore direkt eller indirekt beroende av berörda företag, uppgå till minst 15,000.

I avlöningar hade inom Hälleforsföretaget, alltjämt med undantag av Wargön, utbetalats, år 1929 8,614,000 kronor och år 1931 8,021,000 kronor.

Antalet skogsarbetareboställen utgjorde 1,265 och antalet eldstäder i industriernas bostäder uppginge till cirka 4,200.

Hälleforsbolaget utbetalade sammanlagt cirka 64,000 kronor årligen till cirka 155 stycken pensionärer och understödstagare. Motsvarande siffror för Laxåbolaget utgjorde cirka 34,000 kronor årligen till 53 pensionärer och understödstagare.

I Hällefors och det underlydande Fredriksberg hade en synnerligen livlig, av bolaget medelst kreditgivning understödd egnahemsverksamhet ägt rum. Denna hade av arbetarna omfattats med det största intresse. De uppförda egnahemshusen hade ett sammanlagt taxeringsvärde om cirka 2,200,000 kronor och bolagets tjänstemanna-, förmans- och arbetarebostäder i nämnda industrisamhällen representerade ett sammanlagt taxeringsvärde om cirka 1,750,000 kronor. I Hällefors funnes dessutom sjukstuga, epidemisjukhus, apotek, läkarebostad och kommunalhus med ett taxeringsvärde om tillhoppa 257,000 kronor.

Av Hälleforskoncernen med undantag av Wargöns Aktiebolag hade under de senare åren erlagts skatter med cirka 300,000 kronor i medeltal per år och järnvägsfrakter med cirka 1,650,000 kronor i medeltal per år.

I fråga om de åtgärder som borde vidtagas för företagets vidmakthållande anfördes härefter i skrivelsen:

Konjunkturomslaget år 1930 samt den djupgående och långvariga kris, som alltjämt påginge, hade kullkastat de beräkningar, vilka legat till grund för det uppgjorda utbyggnadsprogrammet med syfte att göra Hälleforsbolaget till ett räntabelt företag. Utdelningarna å Vargöbolagets stamaktier och aktierna i Laxåbolaget hade år 1931 måst avbrytas, försäljningen av dessa bolag hade omöjliggjorts, vinstresultatet av rörelsen i Laxå hade förbytts i förlust och det i dessa båda bolag bundna kapitalet låge i nuvarande situation räntelöst. Världskonjunkturons utveckling hade hårt drabbat även Hällefors' produkter och minskat de fördelar, som vunnits genom de industriella anläggningarnas förbättring.

Den nya förädlingsverksamheten hade emellertid, trots depressionen, programenligt kunnat utvecklas, och såväl det tekniska som det ekonomiska resultatet hade i och för sig motsvarat förväntningarna, ehuru konjunkturerna och de ursprungliga tillgångarnas för höga ingångsvärden gjort, att den beräknade verkan för företagets finansiella ställning uteblivit.

Trots tyngande engagemang, det allt tydligare framträdande förhållandet, att tillgångarna år 1924 övervärderats, samt den av den starka utvecklingen inom industrien förorsakade kapitalinvesteringen hade Hälleforsbolaget dock under tiden t. o. m. år 1930 kunnat bestrida normala avskrivningar samt ackumulera en vinst om 1,300,000 kronor. Detta resul-

¹ Se härom ytterligare sid. 24 o. 1.

tat hade ej kunnat uppnås utan de verkställda utvidgningarna och rationaliseringen, som medfört dels förbättring av kvaliteten och dels minskad framställningskostnad per enhet.

Den alltjämt pågående krisen hade så hårt drabbat samtliga koncernens produkter, att den för år 1932 uppkomna och för år 1933 förutsedda förlusten i förening med de likviditetssvårigheter, vari bolaget under krisen kommit, nödvändiggjorde, att staten såsom dess huvudintressent toge ställning till frågan, huruvida staten genom kapitaltillskott i en eller annan form önskade bevara möjligheten att tillvarataga däri nedlagda värden.

Verkställd närmare utredning hade bekräftat, vad redan förutsågs vid de mellan Kreditkassans och bolagets styrelser förda underhandlingarna, att därest sagda syfte skulle vinnas en verklig rekonstruktion av företaget borde äga rum.

Visserligen kunde genom lämnandet av visst ekonomiskt stöd till koncernen i dess nuvarande form möjlighet beredas denna att tillsvidare uppehålla sin verksamhet. En dylik mindre omfattande stödaktion kunde ock innebära en tillfällig fördel därutinnan, att man för en grundligare rekonstruktion kunde avvakta en tidpunkt, då en sådan stabilisering av förhållandena inträtt, att läget kunde bättre än nu överblickas. Men å andra sidan talade emot denna utväg det förhållande, att en tillfällig hjälp ändå måste givas en rätt betydande omfattning, som möjliggjorde, icke allenast driftens fortsättande för en tid framåt utan även återbetalningen av de tilläggs-krediter, som banken på särskild framställning och med den dåvarande regeringens vetskap beviljat för driftens uppehållande till den 1 april 1933. Vidare vore det ju för närvarande omöjligt att förutse, när ett konjunkturomslag kunde inträda och sålunda till vilken tidpunkt ett provisorium skulle behöva räcka. Statsmakterna bleve i detta fall antagligen snart nog ställda inför nödvändigheten att taga frågan om en genomgripande rekonstruktion under övervägande, därest kapitalförstärkningen visat sig otillräcklig för driften, samtidigt med att skäligen nedskrivning å för högt upptagna värden icke kunnat verkställas. Slutligen kunde bolagets styrelse icke bortse ifrån, att ett dylikt provisorium icke blott kunde väntas medföra ett osäkerhetstillstånd för kundkretsen och för de anställda utan även i övrigt i mycket hög grad kunde befaras inverka störande på bolagets affärsverksamhet.

Bolagets styrelse ansåge sig därför böra på det bestämdaste förorda, att en grundlig rekonstruktion av bolaget företoges i syfte att tillvarataga ännu befintliga värden och främja bolagets fortsatta utveckling.

I fråga om de grunder och i första rummet de värden å bolagets tillgångar, varå en dylik rekonstruktion borde byggas, kunde man tänka sig tvenne olika vägar. Man kunde antingen kalkylera med de värden, som skulle visat sig räntabla under den tid, som förflutit från den år 1924 genomförda rekonstruktionen, därest den verkställda rationaliseringen, med bolagets produktionsapparat och försäljningsorganisation i sitt nuvarande skick, skulle ha varit tillfinnandes redan år 1924. Eller ock hade man att utgå från de värden å bolagets tillgångar, som med hänsyn till nuvarande förhållanden och utsikter kunde anses lämpliga och med liknande företag jämförbara.

Verkställda utredningar visade så stora skillnader i avseende på det kapital, som skulle ha kunnat förräntas under åren 1924—1930 jämförda med åren därefter, att man med hänsyn såväl härtill som till svårigheten att bedöma lågkonjunktorens långvarighet icke syntes kunna på grundval av den förstnämnda värderingsgrunden bilda sig någon bestämd uppfatt-

ning om storleken av det kapital, som bolaget förmådde förränta för framtiden. Som utgångspunkt för rekonstruktionsförslaget syntes därför den senare värderingsgrunden böra användas.

I av styrelsen uppgjort rekonstruktionsförslag hade medel reserverats för mötande av 1932 års förlust samt den förlust, som under förutsättning av oförändrade konjunkturer kunde beräknas för år 1933, ävensom kostnaderna för rekonstruktionens genomförande. Bolagets svävande skulder hade med hänsyn härtill beräknats uppgå till cirka 15,500,000 kronor vid 1933 års utgång. Rekonstruktionsförslaget hade baserats på 1931 års bokslut, då 1932 års bokslut ännu ej vore färdigt. Beträffande rekonstruktionens form anmärktes, att dess verkställande genom sänkning av det nuvarande aktiekapitalet och teckning av nytt kapital syntes vara uteslutet, enär därför erforderlig majoritet bland stamaktieägarna icke torde kunna uppnås. Rekonstruktionen måste följaktligen verkställas genom ett likvidationsförfarande samt bildandet av ett nytt bolag för övertagande av det gamla bolagets rörelse.

Styrelsens rekonstruktionsförslag framlades i två alternativ.

Alternativ A: Bolagets samtliga nuvarande tillgångar skulle bibehållas. Aktiekapitalet i det nya bolaget skulle utgöra 20,000,000 kronor, varav 15,000,000 kronor skulle nytecknas av staten genom Kreditkassan och återstoden 5,000,000 kronor beräknades motsvara kapitalbehållningen i gamla Hälleforsbolaget och därmed det återstående värdet av dess preferensaktier. Stamaktiekapitalet måste anses värdelöst och finge därför avskrivas.

Vid skrivelsen fanns fogad en rekonstruktionsbalans enligt alternativ A av det utseende, som framgår av följande uppställning, utvisande jämväl tillgångar och skulder enligt balansräkningen per den 31 december 1931:

	Balansvärden per	Rekonstruktionsvärden	
	31/12 1931	1,000 kronor	
	1,000 kronor	1,000 kronor	
<i>Tillgångar:</i>			
Skogs- och jordbruksfastigheter samt gruvor	18,858	11,550	
Industriella och elektriska anläggningar med kraftstationer	8,779	5,688	
Ekonomibyggnader och bostäder	3,206	1,400	
Maskiner	8,808	3,578	
Trafikmateriel	334	151	
Levande och döda inventarier	307	80	
Aktier och andelar ¹	11,934	9,087	31,534
Råmaterial och fabrikat	4,696		3,078
Fordringar av dotterbolag	3,922	492	
Diverse debitorer	1,846	1,511	
I bank och kassa	10	193	2,196
Balanserad förlust	268		
	62,988		36,808

¹ Till rekonstruktionsvärdena härå fanns en särskild specifikation, utvisande bl. a. att 59,995 stamaktier i Vargöbolaget upptagits å cirka 100 kronor till 6,000,000 kronor samt 3,996 aktier i Laxåbolaget å cirka 375 kronor till 1,500,000 kronor.

	Enl. balansräkning per 31/12 1931 1,000 kronor	Efter rekonstruktionen 1,000 kronor
<i>Skulder:</i>		
Aktiekapital	29,500	20,000
Reservfond	3,000	—
Avskrivnings- och förnyelsefond	3,125	—
Skattefond	270	—
Hypotekslån	9	9
Obligationslån	14,431	14,431
Förlagslån i järnkontoret	280	280
Reverser	219	219
Bankkrediter	10,285	—
Accepter	364	364
Skulder till dotterbolag	76	76
Diverse kreditorer	1,429	1,429
	62,988	36,808

Alternativ B förutsatte, att staten övertog Hälleforsbolagets nuvarande stamaktieinnehav i Wargöns Aktiebolag för dess nominella värde 6,000,000 kronor. Det nya Hälleforsbolagets aktiekapital skulle i detta fall utgöra 14,000,000 kronor, varav 9,000,000 kronor skulle nytecknas av Kreditkassan. Återstående belopp, 5,000,000 kronor, beräknades motsvara det kvarvarande värdet av preferensaktierna.

En särskild rekonstruktionsbalans enligt alternativ B fanns fogad vid skrivelsen. Denna balans skilde sig från den förestående sålunda, att bland tillgångarna posten »aktier och andelar» upptogs till 6,000,000 kronor lägre belopp, medan bland skulderna aktiekapitalet upptogs till 14,000,000 i stället för 20,000,000 kronor.

Sedan vidare i skrivelsen anmärkts, att detaljerade sifferuppgifter rörande rekonstruktionsförslagets båda alternativ komme att ställas till vederbörandes förfogande, yttrades slutligen i skrivelsen:

Med hänsyn till den betydelse, upprätthållandet av bolagets rörelse hade för hela den bygd, där bolaget hade sin verksamhet förlagd, och det stora antal personer, som vore beroende av bolagets rörelse, samt icke minst de möjligheter för framtiden, bolaget måste anses äga efter genomförd rekonstruktion, funne sig styrelsen böra framhålla det som ett allmänt intresse av största vikt, att sådana åtgärder vidtoges, att företagets fortsatta utveckling ostört kunde fortgå.

Det borde slutligen av styrelsen framhållas, att, därest en ekonomisk stödaktion från statens sida icke kunde påräknas, detta syntes innebära ett avstående till fordringsägarna av de värden, som statens preferensaktier representerade. Undvekes tvångsrealisation, vore dessa alltjämt betydande. Men därtill borde, vid valet mellan skilda vägar, tagas i betraktande, att en abandonering av det allmännas investering i företaget skulle under nuvarande konjunkturen kunna medföra icke blott drifts-avbrott och inskränkning i verksamheten utan jämväl bestående nedläggning av denna, varigenom det allmänna — fränsett de sociala skador, som därmed skulle vållas — kunde komma att förorsakas avsevärda utgifter

för beredande av andra försörjningsmedel åt det stora antal personer, som för sin utkomst vore beroende av företagens bestånd.

Styrelsen hemställde därför, att Kreditkassan måtte lämna sin medverkan till vidtagande från statsmakternas sida av åtgärder för genomförande av en rekonstruktion av Hälleforsbolaget i enlighet med de i skrivelsen angivna riktlinjerna.

Med överlämnande av förenämnda skrivelse från Hälleforsbolaget till Kreditkassan har *Kreditkassans styrelse i skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 mars 1933* anfört följande:

Till bolagets uppgifter angående dess utveckling och nuvarande ställning kunde fogas den uppgiften, att ett preliminärt, ännu icke reviderat bokslut för år 1932 numera upprättats utvisande en förlust å rörelsen av 2,539,270 kronor 32 öre, sedan avskrivningar å anläggningar för stadigvarande bruk och inventarier verkställt enligt tidigare tillämpade grunder med sammanlagt 659,313 kronor 92 öre. I bokslutet hade dessutom verkställts avskrivningar å aktier samt å fordringar av dotterbolag och diverse debitorer med tillhoppa 2,015,941 kronor 13 öre, varefter 1932 års totala förlust uppginge till 4,555,211 kronor 45 öre.

Kreditkassans styrelse, som alltsedan bolagets ombildning varit representerad i bolagets styrelse och revision, hade städse ägnat dess angelägenheter sin synnerliga uppmärksamhet. De rationaliseringsåtgärder och utvidgningar av bolagets produktionsapparat, som vidtagits under de senare åren i syfte att nedbringa tillverkningskostnaderna per enhet och därigenom förbättra bolagets räntabilitet och beträffande vilka de vid varje tid fungerande cheferna för finansdepartementet hållits underkunniga, hade krävt en betydande kapitalinvestering. Enligt av bolagsstyrelsen verkställda beräkningar hade sammanlagda produktionskostnaderna vid normal drift genom de vidtagna åtgärderna sänkts med cirka 2,000,000 kronor per år i jämförelse med samma kostnader 1925. Det hade varit avsett, att en försäljning av vissa dotterbolags aktier för omkring 10,000,000 kronor skulle fäcka ovannämnda kapitalinvestering. Försäljningen hade på grund av konjunkturförsämringen icke kunnat komma till stånd, och då den beräknade rörelsevinsten på grund av det under mer än tre år pågående prisfallet — vilket för bolagets samtliga produkter enligt bolagets beräkningar betytt ett med cirka 4,700,000 kronor i jämförelse med 1925 minskat totalt saluvärde — förbytt i förlust, hade bolagets likviditet starkt försämrats.

Bolagets bankskuld, som vid utgången av år 1925 uppgått till cirka 1,405,000 kronor, hade enligt senaste bokslut stigit till cirka 13.800,000 kronor, varav cirka 2,275,000 kronor uppkommit genom amorteringar å bolagets fonderade skuld. Denna skuldökning hade länge väckt bekymmer och hade särskilt under de senaste åren vid ett flertal tillfällen gjorts till föremål för utredningar och överläggningar inom Kreditkassans styrelse. I april 1932 inledda förhandlingar mellan representant för Kreditkassan och bolagets förlagsgivande bank angående bolagets finansiering hade i september samma år lett till att åt bolaget — i avvaktan på genomförandet av den rekonstruktion, som redan då framstått såsom oeftergivlig, om bolagets verksamhet skulle kunna fortgå och statens kapitalinsats i detsamma i möjligaste mån skyddas — av banken beviljats den kredit, som erfordrades för driftens upprätthållande intill den 1 april 1933. I samband härmed hade Kreditkassans styrelse förklarat sig be-

redd att, sedan ytterligare utredning genom utomstående fackman verkstälts, samt rekonstruktionsplan i samverkan med bolagsstyrelsen uppgjorts, ingå till Kungl. Maj:t med anhållan om proposition till 1933 års riksdag om sådana åtgärder från statens sida, vilka med hänsyn till bolagets ställning kunde finnas av behovet påkallade. Ovan berörda fackmannautredning, som efter samråd med dåvarande chefen för finansdepartementet utförts av disponenten E. Lundqvist vid Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag, hade resulterat i en kortfattad promemoria av den 10 oktober 1932, vari yttrades, att överskottet på Hälleforsbolagets rörelser under en god konjunktur räckte till att täcka avskrivningsbehovet (för anläggningarnas vidmakthållande och förbättrande) men icke till avbetalning å skulderna, att vid ogynnsam konjunktur ingen utdelning kunde lämnas å preferensaktiekapitalet och sannolikt ej heller full ränta å lånt kapital, att Lundqvist under sådana förhållanden ansåge att ägarna av preferensaktierna icke kunde räkna med att återfå det insatta kapitalet, samt att, om ytterligare kapital skulle investeras för att fullfölja det industriella och sociala programmet, långgivaren måste från början räkna med att icke kunna få tillbaka kapitalet.

Då emellertid en mera ingående prövning av förutsättningarna för bolaget att i framtiden kunna bedriva vinstgivande verksamhet hade synts Kreditkassans styrelse nödvändig före ingivandet till Kungl. Maj:t av det rekonstruktionsförslag, som förelegat färdigt den 1 februari 1933, hade kassans styrelse under hand hänvänt sig till chefen för finansdepartementet med anhållan om nominering av personer, som kunde befinnas lämpliga att för Kreditkassans räkning ytterligare granska bolagets förhållanden, därvid i överensstämmelse med vad Lundqvist vid samtal med medlemmar av Kreditkassans styrelse framhållit bland annat borde undersökas möjligheterna för ett nedläggande av järntillverkningen. Departementschefen, som funnit den av Kreditkassan önskade utredningen påkallad, hade för utförandet av densamma nämnt disponenten Ivar Olsson vid Finspongs Metallverks Aktiebolag och disponenten Holger Nilsson vid Kopparbergs och Hofors Sågverksaktiebolag. Sedan dessa utfört sitt uppdrag, hade de utlåtanden, som de avgivit, tillställts Kreditkassans styrelse.

Styrelsen har därefter ingått på en redogörelse för berörda utlåtanden, av vilka det av disponenten Olsson avgivna avser järnhanteringen samt det av disponenten Nilsson avgivna trävaru- och pappersmasserörelsen.

*Disponenten Olssons utlåtande angående järnhanteringen*¹ innehåller i huvudsak följande:

Hällefors järnverk (se ovan sid. 3 o. f.) vore närmast att hänföra till de svenska järnverk, som på basis av de bästa inhemska råmaterialen tillverkade en hög s. k. »exportkvalitet», vilken naturligtvis i stor utsträckning funne användning även i den svenska förädlingsindustrien. Till sådana järnverk plägade också anslutas vidareförädlingsverk, såsom rör-

¹ Härtill hänföres i utlåtandet moderbolagets järnhantering samt rörelsen vid dotterbolagen Aktiebolaget Hellefors Manufakturverk och Aktiebolaget Svenska Stållinor. Däremot beaktas icke Laxå Bruks Aktiebolags järnhantering, avseende tillverkning av lancashirejärn, vilken hanterings kapitalvärde enligt uttalande i utlåtandet utan någon större tvekan kunde sättas lika med noll. Ej heller omfattar utlåtandet Vargöbolagets tillverkning av vissa legeringar.

verk, linslagerier, fjäderfabriker, sågbladsfabriker etc. För järnverken inom denna grupp krävdes en mycket kostsam organisation för tillverkning och framför allt för försäljning.

Förhållandet mellan de rörliga och fasta tillverkningskostnaderna vore för denna liksom för alla andra industrier av primär betydelse och utgjorde i regel bakgrunden till utvecklingsprogram, försäljningspolitik och uppträdande i konkurrensen. Läget för Hällefors' vidkommande tarvade därför ett särskilt klarläggande.

Moderbolagets fasta omkostnader för den egna järnhanteringen alltifrån andel i centralförvaltningen och ned till kostnader i järnverket för exempelvis förmän och laboratorium, vilka kostnader icke eller endast obetydligt förändrades vid en förskjutning i den årliga tillverkningskvantiteten uppåt eller nedåt av några tusental ton, vore synnerligen höga i jämförelse med förhållandena inom ett järnverk för tillverkning av ordnärt handelsjärn. Självfallet måste den fasta kostnaden per ton av tillverkningen även vara mycket hög, om jämförelse gjordes med ett järnverk med analog tillverkning och försäljning men med måhända flerdubbel årsomsättning. Eggelsen för företagets ledning att till det yttersta verka för en höjning av årsomsättningen vore sålunda utomordentligt stark, vilket givetvis i lika grad gällde för ett vart företag inom konkurrensgruppen. Denna strävan hade lett till att en del av försäljningen skett till förlustbringande priser, d. v. s. i syfte att till viss del kunna utvinna fördelarna av en ökad avsättning fasthölle man icke vid en enhetlig prisnivå för hela avsättningen.

Hällefors järnverks konkurrenskraft borde hänföras till den grupp av andra svenska järnbruksbolag, som tillverkade exportkvalitet. Dessa vore av väsentligt större storleksordning än Hällefors.

I vad avsåge de viktigaste produktionsfaktorerna vore följande att anföra.

Marknadspriset för träkol, som betingades av fraktavståndet från Sveg respektive Storvik, vore ogynnsammare för Hällefors än för flertalet konkurrenter. Den väsentliga delen av kolåtgången fylldes emellertid från egna skogar, och i vad avsåge »hemkolen» hade den egna hyttan ett speciellt fördelaktigt läge framför andra förbrukare, som kunde komma i fråga i konkurrens om skogsavdelningens träkol.

Malmkostnaderna vid Sikfors hytta vore höga i förhållande till vad som gällde för några av de mest framträdande konkurrenterna.

I vad avsåge alla kostnader för tackjärnstillverkningen syntes Hällefors vid en normal årstillverkning ha en relativ oförmån i jämförelse med konkurrenterna av i genomsnitt cirka 100,000 kronor.

Med hänsyn till tillgången till billig kraft syntes Hällefors icke vara sämre ställt än konkurrenterna. Detta gällde även i fråga om frakt för råmaterial och förnödenheter (fråuset träkolen) samt utfrakt för färdig vara.

Såsom tidigare framhållits vore det däremot till oförmån för Hällefors att behöva hålla en högkvalificerad teknisk och kommersiell organisation för en förhållandevis låg årsomsättning. Denna oförmån kunde endast gissningsvis uttryckas i ett årligt belopp, vilket skattades till storleksordningen 75.000 kronor.

Man kunde således räkna med en sammanlagd oförmån under denna huvudrubrik av 175,000 kronor per år. Detta svarade efter 6 procent ränta mot ett kapitalbelopp av 2,900,000 kronor. För en genomsnittlig

årstillverkning av 15,000 ton motsvarade disfavören 11 kronor 65 öre per ton.

Beträffande expansionen i fråga om kallvalsverk och lintillverkning anmärktes, att Hälleforsbolaget tidigare icke kunnat förvärva svenska kallvalsverk och linslagerier till kunder för sitt stålmaterial. Det för några år sedan genomförda förvärvet av kallvalsverket i Bångbro och ställinefabriken i Kristinehamn (se ovan sid. 4 och 7) syntes i första hand ha betingats av det förut framhållna önskemålet om ökad årsomsättning för det egna järnverkets produkter. Speciellt vid den tidpunkt, då denna expansion genomfördes, syntes anledning ha förelegat att antaga, att företagen i fråga skulle kunna bliva ekonomiskt bärkraftiga, även om utgångsmaterialet, levererat från Hällefors järnverk, debiterades till gällande marknadspris. Förutsatt en ökning i Hälleforsverkets tillverkning av cirka 2,500 ton per år för Bångbro och Kristinehamn, borde en förbättring av Hälleforsverkets årsresultat av cirka 100,000 kronor ha kunnat påräknas.

Med expansionen hade emellertid varit och vore fortfarande vissa speciella risker förenade. Den innebure i realiteten om också ej formellt ett nyintrång på tillverkningar, som sedan gammalt bedreves av mycket konkurrenskraftiga företag på ett rationellt sätt såväl i vad avsåge tillverkning som försäljningspolitik. En dylik uppläggning innebure starka potentiella risker för förluster. I detta speciella fall hade emellertid några olägenheter av antydd art *hittills* icke gjort sig gällande.

Med den förutsättningen given, att driften vid Hällefors järnverk skulle komma att upprätthållas, framstode för dagen anslutningen till kallvalsningen och lintillverkningen som gynnsam för moderbolaget. Vid bokföringsresultaten från de hittills gångna start- och utvecklingsåren finge i detta hänseende ej större betydelse fästas, dess mer som dessa utvecklingsår fallit inom en utpräglad lågkonjunktur. Enligt disponenten Olssons bedömande borde i föreliggande fall Aktiebolaget Hällefors Manufakturverks (f. d. Bångbrobolagets) aktier på lång sikt kunna värdesättas till pari, d. v. s. 600,000 kronor (trots ett förlustkonto i balansräkningen och i trots av, att maskinparken icke omfattade några valsverk av modernaste slag). Aktiebolaget Svenska Ställinors aktier värdesattes till 50 procent av pari, d. v. s. till 130,000 kronor, varvid hänsyn tagits till det snäva avsättningsområdet och överkapaciteten inom branschen. Den ovan angivna speciella risken ur konkurrenssynpunkt hade vid denna värdesättning icke beaktats.

För båda dessa industrier gällde, att resultatet av rörelsen och därmed företagets värde vore i särskilt hög grad beroende av ledningens tekniska och kommersiella duglighet.

Förutsättning för nu angivna värdesättning vore, att företagen icke dreves isolerade utan inginge i den nuvarande större koncernen (eller i en annan motsvarande kombination), varigenom kvalitetskraven i fråga om råmaterialet tryggades samt de fasta omkostnaderna spriddes på flera enheter.

Ett försök till slutlig värdesättning av Hälleforsbolagets järnhantering bleve, såsom framginge av allt det ovan sagda, synnerligen vanskligt.

Därest man debiterade ränta endast å realisationsvärdet, beräknat till 1,800,000 kronor, av det material och de tillgångar i övrigt, som vid ett nedläggande av rörelsen omedelbart kunde omsättas i penningar, och

»avskrivningar» debiterades med 100,000 kronor per år, approximativt motsvarande de kostnader, som på lång sikt i genomsnitt årligen behöfve göras för att hålla anläggningarna uppe i en modern nivå, i full motsvarighet till vad hittills skett, hade bolagets järnhantering under åren 1925—1928 visat en förlust, varierande mellan 163,000 och 217,000 kronor, under år 1929 en vinst av 26,000 kronor, under år 1930 en förlust av 153,000 kronor och under 1931 en förlust av 219,000 kronor; i medeltal utvisade denna tidsperiod en årlig förlust av 165,000 kronor. Under denna period hade emellertid järnverket (speciellt tackjärnstillverkningen) obestriddigen legat ett gott stycke under den tekniska nivå, som skäligen borde hållas. De väsentliga kostnader, som under de senare åren nedlagts, finge till en del hänföras till fullt normala utvecklingsåtgärder, som hade sin motsvarighet i vad konkurrenterna kunnat göra och även säkerligen gjort. Till väsentlig del finge de emellertid betraktas som en engångsåtgärd, varigenom järnverket ryckt upp från en otillfredsställande, låg nivå till en skäligt god nivå, och i motsvarande grad finge man även räkna med en relativ förbättring av årsresultaten. Disponenten Olsson uppskattade denna speciella engångsjustering av driftsresultaten till ett årligt belopp av 75,000 kronor.

Fördelarna av anslutningen till kallvalsverket och ställinefabriken hade icke heller tagit sig uttryck i resultaten för åren 1925—1931. Såsom ovan anförts, borde man i gynnsamt fall räkna med ett extra tillskott i bruttoinkomsterna för Hällefors järnverk av 100,000 kronor per år. Denna siffra syntes dock av diverse skäl vara för hög att insätta i en vinstprognos. Riktigare vore att på detta konto räkna med en förbättring av 75,000 kronor per år. Den totala förbättringen skulle sålunda bli 150,000 kronor per år, praktiskt taget samma belopp som den hittills framkomna förlustsiffran. Järnverket skulle sålunda kunna förränta realisationsvärdet, 1,800,000 kronor, men icke lämna något överskott för förräntning eller nedskrivning av några anläggningsvärden därutöver. (Därutöver föreläge enligt vad förut anförts ett värde på aktiestocken i Aktiebolaget Hällefors Manufakturverk av 600,000 kronor och i Aktiebolaget Svenska Ställinor av 130,000 kronor.)

Detta siffermässiga resultat finge givetvis i sista hand göras till föremål för en subjektiv bedömning med hänsyn tagen till utsikter och förväntningar på framtiden, betingade dels av Hällefors ställning i relation till konkurrenterna, dels affärsutsikterna över huvud taget. Personligen hade disponenten Olsson, i anslutning till nu lämnade redogörelser, svårt att tro på någon livskraft hos Hällefors järnhantering på lång sikt.

Den sedvanliga »breda vägen» för en verksamhet av Hällefors järnverks art vore ju expansionsåtgärder, vidtagna under goda tider, då en optimistisk stämning rådde, i angivet syfte att göra företaget bärigt, samt dess emellan perioder, då kapitalförlusterna framträdde. Med hänsyn tagen till att ett nedläggande ej kunde komma i fråga av sociala skäl ville disponenten Olsson förorda som riktigast, att man konsekvent — även under goda tider — sökte gå den svåra men ofta framgångsrika »smala vägen» att successivt krympa ihop järnhanteringen, i klar strid mot de bestickande skäl, som talade för en utvidgning av volymen på de bättre rustade konkurrenternas bekostnad. Innehörden av en dylik hopkrympning kunde icke på kameral väg utredas och den ställde större krav på företagareskicklighet än expansionen. De sociala svårigheterna kunde må-

hända i detta fall reduceras, om skogsindustrien — såsom enligt uppgift vore planerat — komme att förläggas till relativ närhet av Hällefors.

I anslutning till de gjorda studierna hade disponenten Olsson ansett lämpligt att framlägga siffermaterial angående de indirekta återverkningar på koncernens årsresultat i övrigt, som skulle framträda, om järnhanteringen nedlades. Därvid förutsattes, att dotterbolaget skulle försäljas, men beaktades icke den köpeskilling, som därvid skulle inflyta. Som utgångspunkt antoges vidare, att järnverket före nedläggandet kunde betala ränta till centralförvaltningen för realisationsvärdet å tillgångarna men icke lämnade någon bruttoavkastning därutöver. Resultatet skulle då bli:

Inkomster som bortfalla.

Kvarstående, av järnhanteringen tidigare buren andel i allmänna omkostnader	kronor	130,000
Minskad inkomst å elektriska kraftstationernas konto (saluvärdet i fria marknaden beräknad till 1 öre per kw.)....	»	44,000
Bortfallande bostadshyror	»	44,000
	[Summa kronor	218,000.

Utgifter som bortfalla.

Minskade skatter	kronor	9,000
Minskad förlust å skogsavdelningens kolningskonto	»	20,000
Saldo inkomstminskning	»	189,000
	Summa kronor	218,000.

Om utgångspunkten i stället varit, att järnverket icke kunnat betala någon ränta på realisationsvärdet, skulle saldo inkomstminskning vid järnverkets nedläggande blivit 89,000 kronor per år.

Den speciella värdestegring för bolagets avdelningar i övrigt, som förefintligheten av järnhanteringen med nu tillämpade bokföringsgrunder innebure, borde rätteligen beaktas vid värderingen av dessa tillgångar i övrigt.

Sannolikt vore att efter järnverkets eventuella nedläggande en anpassning med tiden kunde ske, så att de angivna återverkningarna successivt eliminerades.

*Disponenten Nilssons utlåtande angående trävaru- och pappersmasserörelsen*¹ innehåller i huvudsak följande:

Bolagets ägovälde omfattade 2,811 har inägor, 102,474 har skogsmark och 9,467 har hagmark, tillhoppa 114,752 har produktiv mark med ett virkesförråd av 9,591,000 kubikmeter (på bark) och en årligen uttagbar tillväxt av cirka 275,000 kubikmeter (under bark). För utfrakt av sina produkter vore bolaget hänvisat till järnvägstransport, utskeppningshamnar vore endera Göteborg eller Kristinehamn. Bolagets ägofigur vore i stort sett sammanhängande och flottleder täckte större delen av densamma.

S k o g a r n a, enligt uppgift välskötta, befunno sig i gott stånd. Utdriv-

¹ Utlåtandet avser endast Hälleforsbolagets rörelse, ej Laxå- och Vargöbolagens.

ningskostnaderna vore med hänsyn till skogarnas läge och sammanhängande bestånd anmärkningsvärt höga, särskilt i fråga om sulfit- och sulfatved. Detta finge i viss utsträckning tillskrivas den tillämpade arbetsavtalsformen, som för förvaltningspersonalen innebure en ej oväsentlig improduktiv arbetsbelastning. Skogsarbetsintensiteten vore synbarligen svag.

Fabrikerna i Fredriksberg för tillverkning av sulfat- och sulfitcellulosa samt papp (kapacitet sammanlagt 26,000 ton per år) vore av äldre typ, delvis moderniserade och tekniskt väl skötta. Arbetsintensitet och produktionskostnad normala.

Sågverket i Tyfors (kapacitet 1,200 standards per år) hade ej besiktigats; hade billiga produktionskostnader.

I Hällefors belägna sågverk med hyvleri (kapacitet 8,500 standards per år) och lådfabrik (kapacitet 3,000 standards per år) vore delvis omoderna men i gott stånd. Brädgården fullt modern och i gott stånd. Summan arbetslöner, fasta och rörliga kostnader men utom räntor, skatter och avskrivningar samt timmervärdet ej inräknat, d. v. s. de direkta kostnader, som uppstode för att färdigställa en standard virke räknat från sågverkets bom till ombord järnvägsvagn, hade år 1925 uppgått till 75 kronor, 1930 till 81 kronor, 1931 till 76 kronor och 1932 till 70 kronor, vilket finge anses alltför högt.

Träsliperiet i Hällefors (kapacitet 28,000 ton våt massa per år) vore nyligen moderniserat och i gott stånd; produktionskostnaderna normala.

De kapitalinvesteringar, som gjorts i bolagets träförädlande verk åren 1925—1931, hade medfört en kapacitetsökning från 41,000 till 66,000 eller således med 25,000 produktionsenheter, motsvarande en kostnad av cirka 120 kronor per sålunda ökad enhet. Genom investeringen hade produktionskostnaden (i betydelsen summan av arbetslöner, rörliga kostnader och fasta kostnader) kunnat avsevärt minskas, från 1925 till 1932 för sulfatmassa från 92 till 60 kronor per ton, för sulfitmassa från 90 till 77 kronor per ton och för slipmassa från 24 till 17 kronor per ton.

Produktionen hade uppgått år 1925 till 40,700, år 1931 till 53,000 och år 1932 till 51,700 enheter. Under förutsättning att verken finge utnyttjas till full kapacitet (66,000 enheter), att alla därvid producerade effekter kunde försälgas till priser, som ungefärligen kunde uppnås vid västkusthamn under år 1932, samt att man räknade med nuvarande produktions- och fraktkostnader, skulle — enligt i utlåtandet intagen specificerad kalkyl — resultatet av ett års rörelse ställa sig så, att för de producerade effekternas försäljning inflöte 7,900,000 kronor, varav efter beräkning av tillverknings- och andra kostnader — med undantag av räntor, skatter och avskrivningar — skulle bli disponibelt för skatter, avskrivningar, räntor och vinst sammanlagt 640,000 kronor. Under nu rådande förhållanden kunde emellertid full drift och full försäljning knappast uppnås. Av kalkylen framginge, att företaget även under antagna förhållanden ej lämnade sådan avkastning att räntorna kunde täckas.

Förutom den fördyring av produktionen, som vore en nödvändig följd av de olika verkens spridda läge i förhållande till varandra, utgjorde de höga järnvägsfrakterna en utomordentligt svår belastning, som kunde helt eller delvis kompenseras endast därigenom, att antingen produktionskostnaderna i motsvarande mån sänktes eller sådana produkter kunde framställas, som i marknaden betingade ett mot fraktkostnaden svarande högre pris eller en kombination av bådadera. Nu befintliga verk kunde

icke — om man frånsåge papptillverkningen i Fredriksberg — producera högvärdiga produkter.

Med hänsyn till de låga produktionskostnader, som vore rådande hos våra största konkurrenter på trävaru- och cellulosamarknaden, funnes föga eller ingen utsikt att inom överskådlig tid nämnvärt höja prisnivån på dessa produkter.

Den sänkning av produktionskostnaderna, som för att täcka ränte- och avskrivningsbehovet minst bleve nödvändig, framginge därav, att räntorna å obligationslån uppginge till 876,000 kronor och avskrivningsbehovet till 250,000 kronor, således tillhoppa 1,126,000 kronor, medan den beräknade avkastningen enligt berörda kalkyl utgjorde 640,000 kronor; den erforderliga omkostnadssänkningen uppginge således till 486,000 kronor. En sänkning av lönerna, som under år 1931 för här berörda rörelse uppginge till 4,201,000 kronor, med cirka 12 procent skulle således åstadkomma balans mellan inkomster och utgifter men icke lämna någon vinst.

I förestående hade som särskild enhet behandlats bolagets skogar och befintliga skogsförädlingsverk, kraftverk och transportleder, varvid järnverksrörelsen helt fränsetts med undantag av en årlig kostnad av 80,000 kronor, som enligt uppgift skulle belasta rörelsen, därest järntillverkningen komme att nedläggas.

Efter omnämmande av resultatet av de sålunda gjorda utredningarna har *Kreditkassans styrelse* i skrivelsen den 18 mars 1933 vidare anfört:

Styrelsen hade att i belysning av resultaten av nu verkställda och tidigare utredningar med den kännedom om bolaget, som styrelsen förvärvat sig, yttra sig i frågan, huruvida och på vad sätt åtgärder från preferensaktieägarens sida — med hänsyn till läget syntes från innehavarna av stamaktierna icke vara att vänta något ekonomiskt tillskott — borde företagas för bolagets sanering. Följande tre alternativ syntes under sådana förhållanden böra tagas under omprövning:

Alternativ I: Någon åtgärd för stöd åt bolaget vidtages ej.

Härom anfördes i skrivelsen: Såsom av bolagsstyrelsens skrivelse till Kreditkassan framginge, kunde fortsatt bankkredit för upprätthållande av bolagets verksamhet icke påräknas. Därest ingen åtgärd från preferensaktieägarens sida vidtoges, måste sålunda följden bli, att bolaget så gott som omedelbart nödgades träda i likvidation. Något värde å bolagets aktier syntes under sådana förhållanden knappast förefinnas. I vilken omfattning den kreditgivande banken för säkerställande av sina fordringar skulle finna med sin fördel förenligt att såsom direkt eller indirekt ägare av bolagets tillgångar uppehålla driften, vore en fråga, som undandrog sig Kreditkassans styrelses bedömande. Skulle ett omedelbart nedläggande av driften i större utsträckning och för längre tid framåt äga rum, komme detta att medföra stora sociala olägenheter.

Kreditkassans styrelse ansåge sig ej kunna tillstyrka valet av detta alternativ.

Alternativ II: Tillfälligt ekonomiskt stöd lämnas bolaget.

I fråga om detta alternativ anförde *styrelsens flertal, generaldirektören Anders Örne och riksgäldsfullmäktigen H. S. Tamm*, följande:

Alternativet innebure, att innehavaren av preferensaktierna genom beslut av statsmakterna sattes i stånd att lämna bolaget ett tills vidare räntefritt lån tillräckligt stort för att säkerställa bolagets behov av förlagsmedel under en tid av minst ett år framåt. För detta ändamål torde ett be-

lopp av 3 ½ à 4 miljoner kronor vara erforderligt *dels* för fullgörande av amorteringar samt betalning av räntor å obligationslånen och övriga skulder, *dels* för likvidering av skatter, tillhandahållande av förlag åt dotterföretag och täckande av beräknad förlust å årets verksamhet, varjämte det angivna beloppet innefattade en viss marginal för mötande av oförutsedda händelser, exempelvis driftsstörningar eller skadliga handelspolitiska åtgärder i avsättningsländerna.

Ehuru en provisorisk lösning av svårigheterna enligt detta alternativ med hänsyn till vissa förhållanden, speciellt det nuvarande statsfinansiella läget, kunde synas tilltalande, ansåge sig Kreditkassans styrelses flertal icke kunna förorda den antydda utvägen, som enligt dess mening skulle vara tillräddig endast under förutsättning att en mycket betydande konjunkturförbättring med någorlunda stor visshet kunde väntas inträda redan under loppet av 1933. Därest nuvarande konjunkturläge, skulle bestå eller endast någon mindre lättnad i depressionen inträda, bleve i allt fall en grundlig rekonstruktion av bolaget nödvändig. En tillfällig hjälpåtgärd kunde fylla sitt ändamål blott under den förutsättningen, att däri finge anses ligga ett löfte om framtida tillskott för rekonstruktionens genomförande. Om en dylik tolkning ej finge givas däråt, syntes det bli omöjligt för bolagets styrelse att ta på sitt ansvar verksamhetens fortsättande.

Alternativ III: Bolaget rekonstrueras.

Härom anförde *styrelsens nämnda flertal*:

Om de föregående alternativen icke erbjöde lämpliga lösningar, återstode endast att redan nu genomföra en djupgående rekonstruktion av bolaget.

Bolagsstyrelsen hade i sin skrivelse framlagt två olika rekonstruktionsförslag. De genomgripande åtgärder, som i båda dessa förslag ifrågasattes, krävde ett sammanlagt kapitaltillskott av femton miljoner kronor, avsedda att betala bolagets svävande skuld. Vare sig det ena eller det andra av de båda förslagen valdes, skulle nämligen bolagets lösa skulder så gott som helt kunna likvideras och beräknad driftsförlust för 1933 kunna täckas.

Även med genomförandet av en så djupgående rekonstruktion som den här ifrågasatta skulle bolagets bestånd icke vara tryggt, såvida en betydande kostnadsbesparing ej kunde åstadkommas. Såsom framginge av de verkställda utredningarna kunde med nuvarande löner och prisnivå avsevärda förluster å verksamheten icke undvikas. För visso befunne sig i berörda hänseende en stor del av den svenska industri, som vore jämförlig med bolagets, just nu i ett bekymmersamt läge. Detta framginge bland annat av nyligen av disponenten W. Ekman i Korsnäs vid Norrlands skogsförbunds högtidssammanträde i Stockholm gjorda uttalanden. Till dessa svårigheter komme, vad Hälleforsbolaget beträffade, en betydande skillnad mellan bolaget och vissa andra företag i Mellansverige och Norrland, vilken skillnad borde noga beaktas. De verkställda utredningarna visade nämligen, att Hälleforsbolagets skogsförvaltning och träindustrier, men även i viss mån järnindustrien, på grund av det geografiska läget betungades av högre transport- och fraktkostnader än flertalet motsvarande företag, detta trots högst avsevärda fraktnedsättningar. Avverkningskostnaderna vore på grund av det i trakten tillämpade systemet väsentligt högre än på andra platser i landet. En ytterligare anledning vore att söka i det förhållandet, att kapaciteten hos bolagets industriella verk såväl inom järn- som träindustrien

vore liten i jämförelse med konkurrerande företags. Det syntes vara omöjligt att utan mycket betydande ny kapitalinvestering nedbringa produktionskostnaderna genom ytterligare tekniska förbättringar. En sådan nyinvestering vore för närvarande otänkbar.

Då Kreditkassans styrelse förordade, att medel ställdes till förfogande för bibehållande av Hälleforsbolaget, funne styrelsen det på grund av nu anförda omständigheter vara en ofrånkomlig förutsättning att de närmast intresserade, bolagets tjänstemän och arbetare, visade sitt intresse för upprätthållandet av bolagets verksamhet genom att underkasta sig en lönereduktion av sådan storleksgrad, att den kunde för framtiden kompensera de av geografiska och andra orsaker betingade högre driftkostnaderna. Det hade icke för styrelsen varit möjligt att noggrant beräkna den skillnad i avlöning, som borde råda mellan Hälleforsbolaget och andra mellansvenska företag för att åstadkomma jämvikt i omkostnaderna dem emellan. Förmodligen borde denna skillnad icke understiga 10 procent. Som villkor för statens medverkan till bolagets bibehållande borde uppställas genomförandet av en frivillig allmän lönenedsättning av i genomsnitt denna storlek.

Skulle detta villkor icke kunna uppfyllas, ansåge Kreditkassans styrelse varje åtgärd från det allmännas sida för vidmakthållande av Hälleforsbolagets verksamhet vara otillräddig såsom ledande till en säker förlust av tillskjutna medel. Uppfylldes det, funne däremot styrelsen riktigt, att de naturtillgångar och industriella anläggningar, som ägdes av bolaget och genom detta via Kreditkassan av staten, icke släpptes utan i stället genom rekonstruktion av bolaget det allmännas ekonomiska och sociala intresse däri tillvaratoges.

Styrelsens tredje ledamot, riksbankschefen Ivar Rooth, har instämt med styrelsens övriga ledamöter beträffande önskvärdheten av ett statsingripande till uppehållande av Hälleforsbolagets verksamhet under angivna villkor men anslutit sig till tanken att genom ett tillfälligt penningtillskott från statens sida möjliggöra verksamhetens bedrivande under det närmaste året. Till stöd för denna sin mening har Rooth anfördt:

»Det av majoriteten i Kreditkassans styrelse framlagda förslaget, alternativ III, att statsmedel till ett belopp av femton miljoner kronor genom aktieteckning i ett nytt bolag skulle ställas till förfogande för betalning av bolagets nuvarande bankskuld, innebär, att bolaget vid rekonstruktionstillfället blir i det närmaste skuldfritt.

De utredningar angående järntillverkningen, som hittills verkstälts, ha givit vid handen, att järnverkets drift i nuvarande omfattning och med nuvarande produktion icke är räntabel. Något förslag hur avvecklingen av en större eller mindre del av järntillverkningen skall göras, har dock hittills icke framlagts. Först sedan denna fråga prövats och de besparingar genomförts, vilka såsom Kreditkassans styrelse framhållit äro en oundgänglig förutsättning för varje statligt understöd, anser jag, att en genomgripande rekonstruktion av Hälleforsbolaget med statens bistånd kan ifrågasättas. Jag kan således ej ansluta mig till majoritetens förslag.

I valet mellan alternativ I och alternativ II synes mig övervägande skäl tala för det senare.

För närvarande torde Hälleforsbolagets preferensaktier, nom. 19.5 miljoner kronor, vilka innehavas av staten, icke ha något realisationsvärde. Under förutsättning, att konjunkturläget inom något år visar tecken till

förbättring och nödiga åtgärder till driftsresultatets förbättrande vidtagits, torde preferensaktierna kunna få ett visst värde.

Sannolikheten för att produktionen skulle komma att upprätthållas i något större omfattning under det närmaste året, därest ett visst stöd lämnades av staten, synes mig i den nuvarande situationen jämväl vara ett skäl, som talar för att statsverket nu ställer medel till förfogande som räntefritt lån för driftens upprätthållande.

Om jag alltså i princip anser, att Kreditkassans alternativ II i det nuvarande läget är lämpligast, kan jag av olika skäl icke tillstyrka, att det i detta alternativ ifrågasatta beloppet av 3.5 å 4 miljoner kronor ställes till bolagets förfogande.

Om det antages, att driftsförlusten under 1933 behöver täckas med ny upplåning och att jämväl ny upplåning erfordras för bestridande av följande utgifter, vartill hänsyn ej tagits vid beräkning av driftsförlusten, skulle — enligt uppgifter som lämnats av Hälleforsbolagets ledning — nedannämnda kapitalbehov under innevarande år uppstå:

Driftsförlust	kronor	80,000
Räntor	»	1,790,000
Skatter	»	240,000
	kronor	2,110,000.

För beräkning av den erforderliga upplåningen bör emellertid härtill läggas:

Amortering	kronor	390,000
Förlag till dotterföretag	»	110,000

Summa summarum kronor 2,610,000.

Av detta har en del redan guldits genom ökning av bankskulden.

Sistnämnda belopp torde enligt uppgift kunna sänkas med 170,000 kronor, bland annat genom vissa lagerminskningar å 150,000 kronor, så att den sannolika ökningen i skuldsättningen vid nuvarande drift och utan kostnadsminskningar skulle uppgå till cirka 2,440,000 kronor. Till bolagets förfogande torde emellertid även böra ställas medel för första halvåret 1934, vilka då borde beräknas till omkring hälften av ovan angivet belopp, eller 1,220,000 kronor.

Om staten icke lämnar något bidrag till fortsättande av verksamheten, blir den förlagsgivande banken nödsakad att själv omhändertaga rörelsen och anskaffa de medel, som kunna erfordras för verksamhetens fortsättande. Därför torde som ett villkor för ett tillfälligt statsunderstöd böra föreskrivas, att banken, som ju genom statshjälpen undgår att bära hela bördan av verksamhetens upprätthållande, förbinder sig att, utöver fortsatt sedvanlig diskontering av bolagets växlar, lämna bolaget viss till den 1 juli 1934 räntefri kredit, bland annat för amortering av obligationslånen, samt dessutom under tiden till den 1 juli 1934 sänker räntan å bolagets nuvarande krediter.

Då jag i likhet med styrelsen i övrigt förutsätter, att en lönereduktion genomföres åtminstone från och med den 1 juli 1933, synes mig även till följd därav det erforderliga beloppet kunna sänkas. Slutligen torde bolagets styrelse böra åläggas undersöka dels huruvida icke andra besparingar kunna genomföras bland annat genom lagerminskningar utöver det belopp å 150,000 kronor, som ifrågasatts av bolagsstyrelsen, dels huruvida icke vissa bolaget tillhöriga aktier eller andra tillgångar kunna

realiseras, varigenom kapitalbehovet kunde nedbringas. En utredning efter dessa linjer torde förmodligen giva vid handen, att det högsta belopp, som skulle erfordras för uppehållande av driften till den 1 juli 1934, icke torde överstiga 2 miljoner kronor.»

På grund av det anförda har Rooth förklarat sig anse, att styrelsen bort hemställa, att, sedan den av honom föreslagna undersökningen verkställts, det belopp, som därvid visade sig erforderligt, dock högst 2 miljoner kronor, borde såsom räntefritt lån ställas till förfogande för upprätthållande av bolagets verksamhet under tiden till den 1 juli 1934.

Styrelsens flertal har däremot hemställt, att Kungl. Maj:t ville under förut angivna förutsättning genom proposition till 1933 års riksdag bereda möjlighet för Kreditkassan att medverka till i Hälleforsbolagets styrelses skrivelse föreslagna rekonstruktion av bolaget.

Med en till chefen för finansdepartementet ställd skrift har *Hällefors sockens kommunalnämnd* överlämnat en av kommunalnämnden *verkställd utredning över kommunens ekonomiska ställning* för närvarande och för de senast gångna åren ävensom rörande följderna för kommunen för den händelse Hälleforsbolagets verksamhet helt eller delvis skulle nedläggas. Utredningen utvisar i huvudsak följande:

Antalet innevånare i hela socknen utgör 5,600¹, varav 2,700 komma på Hällefors samhälle. Antalet skattekrönor uppgick vid den år 1931 beslutade utdebiteringen till 32,500 och vid utdebiteringen 1932 till 31,400. Av antalet skattekrönor hänför sig omkring 80 procent till inkomst. Enligt av taxeringsnämndens ordförande med ledning av årets deklARATIONER verkställd beräkning kommer emellertid antalet skattekrönor vid årets utdebitering att nedgå till 23,000, varav 16,600 på inkomst.

Utdebiteringen per skattekröna, som år 1928 utgjorde 6 kronor 40 öre samt ett vart av åren 1929—1931 8 kronor, har år 1932 stigit till 10 kronor. Det sammanlagda uttaxerade beloppet uppgick år 1932 till 260,300 kronor (8 kronor för 32,500 skattekrönor), varav dock 25,000 kronor utgjorde icke influtna restantier, och uppgår år 1933 till 314,000 kronor (10 kronor för 31,400 skattekrönor).

Utgifterna för den borgerliga kommunen utgjorde år 1928 sammanlagt 154,000 kronor och år 1931 sammanlagt 208,000 kronor. Under åren 1928—1931 hade kommunen praktiskt taget inga kostnader för arbetslöshetens bekämpande. År 1932 ha emellertid kommunens ifrågavarande kostnader uppgått till 38,800 kronor; därjämte har ett antal arbetslösa erhållit arbete genom arbetslöshetskommissionen. Huvudsakligen av denna anledning uppgingo den borgerliga kommunens sammanlagda utgifter för 1932 till 45,000 kronor mera än för år 1931, eller således till 253,000 kronor. I statförslaget för år 1933 ha kostnaderna för arbetslöshetens bekämpande beräknats till 75,000 kronor.

Den borgerliga kommunens tillgångar och skulder uppgingo vid slutet av år 1928 till ungefär lika belopp av 230,000 kronor. Sedermera ha båda posterna ökats, dock så att tillgångarna vuxit starkare. Efter det skolväsendet överflyttats till den borgerliga kommunen, utgöra dennas tillgångar 793,000 kronor och skulder 630,000 kronor. Tillgångarna redovisas hu-

¹ Samtliga siffror angivas här i runda tal.

vudsakligen i byggnader. Bland skulderna redovisas lån å tillhopa 146,000 kronor till ett par sparbanker samt å tillhopa 476,000 kronor till postsparbanken, statens pensionsanstalt och pensionsstyrelsen.

I utredningen framlägges vidare ett siffermaterial rörande antalet till kommunal inkomstskatt skattepliktiga personer och dem för dylik skatt påförda antal skattekrönor åren 1929 och 1932, därvid en fördelning på olika grupper verkställtts allt efter innevånarnas i kommunen beroendeställning till Hälleforsbolaget. Dessa siffersammanställningar utvisa, att av hela antalet till kommunal inkomstskatt innevarande år skattepliktiga personer, 1,981 stycken, med ett antal skattekrönor för kommunal inkomstskatt av 25,000, äro 88.29 procent direkt beroende av bolaget; dessa skattepliktiga representera 84 procent av hela antalet skattekrönor. Härtill komma handlande och hantverkare samt övriga personer indirekt beroende av bolagets verksamhet ävensom självägare, som i viss utsträckning äro beroende av samma verksamhet. Endast 93 skattepliktiga personer uppföras såsom icke beroende av bolagets verksamhet; de representera endast 4.69 procent av hela antalet skattepliktiga samt 8.96 procent av skattekröornas antal.

Såvitt angår fastighetsskatten till kommunen framläggas uppgifter om antalet enskilda personer, som för åren 1929 och 1932 påförts sådan skatt, ävensom å desamma belöpande antal skattekrönor samt vidare det antal skattekrönor, som belöpa sig på Hälleforsbolagets fastigheter inom Hällefors kommun. År 1932 har fastighetsskatt för jordbruksfastighet debiterats 54 enskilda personer och av det sammanlagda antalet skattekrönor belöpa 90 procent på Hälleforsbolaget. Fastighetsskatt för annan fastighet skall utgöras av 168 enskilda personer och av det sammanlagda antalet skattekrönor hänföra sig 77 procent till Hälleforsbolaget. I detta sammanhang upplyses i utredningen, att antalet egnahemsfastigheter i Hällefors utgör 145 med ett sammanlagt taxeringsvärde av 1,758,000 kronor och ett sammanlagt byggnadsvärde av cirka 2,200,000 kronor. Då egnahemsägarnas sammanlagda lån mot in-teckningssäkerhet uppgives till cirka 600,000 kronor, ha egnahemsägarna alltså själva investerat 1,600,000 kronor i sina fastigheter.

Utredningen inefattar vidare beräknade utgifts- och inkomststater för Hällefors kommun åren 1934 och 1935, därvid hänsyn icke tagits till utgifter för arbetslöshetens bekämpande. Dessa utgiftsstater leda fram till ett sammanlagt uttaxeringsbehov för borgerliga och kyrkliga kommunen av 344,000 kronor år 1934 och 335,000 kronor år 1935. Efter 23,000 skattekrönor, d. v. s. det antal skattekrönor, som av taxeringsnämndens ordförande beräknats med ledning av innevarande års deklARATIONER, skulle utdebiteringen bliva år 1933 14.96 och år 1934 14.59 per skattekröna.

Efter det i utredningen företetts det siffermaterial, för vilket nu lämnats redogörelse, framlägga utredningsmännen vissa synpunkter på den ekonomiska situationen i Hällefors kommun för den händelse den industriella verksamheten därstädes skulle helt eller delvis upphöra. Till en början anföra utredningsmännen följande rörande utvecklingen för den händelse driftsnedläggelsen begränsades till järnindustrien:

Vid järnhanteringen i Hällefors kommun sysselsattes år 1931 i medeltal 640 arbetare, och samma år utbetaltes till dem i arbetslöner cirka 1,410,000

kronor. Under år 1932 var driften i järnverket mindre än föregående år, och motsvarande siffror utgjorde 576 sysselsatta arbetare respektive cirka 950,000 kronor i utbetalda arbetslöner.

Av de år 1932 i järnindustrien anställda arbetarna voro 516 mantalskrivna i Hällefors socken och 60 i angränsande socknar. Summa utbetalda arbetslöner för de i Hällefors socken mantalskrivna järnindustriarbetarna utgjorde cirka 880,000 kronor. Av berörda arbetare äro 364 gifta, och antalet familjeförsörjare torde uppgå till cirka 400.

I ovan angivna siffror ingå således icke i järnhanteringen anställda tjänstemän och förmän samt till dem utbetalda avlöningar.

Därest järnhanteringen i Hällefors socken skulle nedläggas, innebär detta, att alla arbetare i Sirsjöberg och Sikfors samt alla vid järnindustrien i Hällefors sysselsatta arbetare bliva utan existensmöjligheter. Medräknas arbetarnas familjer, torde antalet inom socknen mantalskrivna personer, som drabbas av nedläggelsen, komma att uppgå till cirka 1,350, d. v. s. ungefär en fjärdedel av kommunens hela befolkning. Härtill kommer de tjänstemän och förmän, som i dylikt fall också skulle bliva arbetslösa.

Den med järnhanteringen sammanhängande produktionen av träkol i bolagets egna skogar uppgår under normala förhållanden till cirka 250,000 hektoliter per år. Med 1932 års priser utgöra de direkta arbetslönerna för denna kolning cirka 154,000 kronor, varav ungefär en fjärdedel belöper sig på Hällefors socken. Denna inkomstkälla för skogsarbetarna komme sannolikt att försvinna.

Järnhanteringsens nedläggande skulle för Hällefors kommun medföra högst allvarliga konsekvenser. Skatteunderlaget komme givetvis att i avsevärd mån minskas, samtidigt som utdebiteringen per skattekrona i motsvarande grad komme att stiga, alldenstund de beräknade utgifterna under en följd av år framåt bliva tämligen konstanta. I de beräknade utgifts- och inkomststaterna har, såsom ovan anmärkts, ingen som helst hänsyn tagits till utgifter för arbetslöshetens bekämpande. Kommunens fria lånerätt är förbrukad, och dess utsikter att erhålla Kungl. Maj:ts tillstånd till upptagande av nya lån torde hädanefter vara minimala eller inga alls. Hällefors kommun kan sålunda ej genom kommunala reservarbeten eller på annat sätt bereda utkomst åt det stora antal personer, som genom ett nedläggande av järnhanteringen skulle bliva utan existensmöjligheter. Då dessa praktiskt taget ej heller hava utsikter att erhålla sin utkomst i den fria arbetsmarknaden på grund av den över allt rådande arbetslösheten, blir följden, att staten måste draga försorg om dessa personer, alldenstund de ju icke kunna lämnas åt sitt öde.

I fråga om situationen i Hällefors kommun, för den händelse all industriell verksamhet därstädes skulle upphöra, anföres av utredningsmännen följande:

Den industriella verksamheten i Hällefors socken bedrivs uteslutande av Hällefors Bruks Aktiebolag och består, förutom av den förut omtalade järnindustrien, av sågverk, lädfabrik och träsliperi med vissa tillhörande avdelningar.

Vid dessa industrier sysselsattes under åren 1931 och 1932 i medeltal 1,260 arbetare, varav 1,086 äro mantalskrivna i Hällefors socken. Till samtliga dessa industriarbetare utbetaltes i arbetslöner år 1931 cirka 2,550,000 kronor och under år 1932 cirka 2,100,000 kronor. Arbetsförtjänsten för de i Hällefors kommun mantalskrivna industriarbetarna utgjorde år 1932

cirka 1,870,000 kronor. Av berörda, inom Hällefors kommun mantalsskrivna industriarbetare äro 635 gifta; hela antalet familjeförsörjare torde uppgå till inemot 700.

I ovanstående uppgifter ingå sålunda icke vid industrien anställda tjänstemän och förmän samt till dem utbetalda avlöningar.

Ehuru det här endast är fråga om de av bolaget bedrivna industrierna, torde dock för fullständighetens skull böra anmärkas, att av de hos bolaget anställda skogsarbetarna 438 personer äro mantalsskrivna i Hällefors socken. Inalles äro sålunda 1,524 vid bolaget anställda arbetare mantalsskrivna i socknen.

Därest, mot all rimlig förmodan, all industriell verksamhet skulle upphöra inom Hällefors socken, skulle konsekvenserna därav bliva ödesdigra icke blott för de vid industrien anställda utan även för kommunen i dess helhet. Ovan har visats, att cirka 90 procent av kommunens alla invånare äro direkt beroende av Hällefors Bruks Aktiebolags verksamhet, att cirka 6 procent äro indirekt eller i viss utsträckning beroende därav samt att allenast cirka 4 procent äro oberoende.

Utän att behöva ingå på några detaljer torde man förvisso med fog kunna påstå, att ett upphörande av all industriell verksamhet i Hällefors kommun skulle innebära ekonomisk ruin för kommunen och dess inbyggare.

Den av kommunalnämnden i Hällefors verkställda utredningen har, såsom antytts, endast haft till uppgift att klarlägga de ekonomiska förhållandena i Hällefors kommun samt deras avhängighet av Hälleforsbolaget. I utredningen framhålles emellertid också av utredningsmännen, att bolagets verksamhet vore av synnerligen stor betydelse även för andra kommuner, t. ex. Grythyttans, Gåsborns, Färnebo, Säfsnäs och Grangärde socknar, samt att dess dotterföretag Laxå Bruks Aktiebolag torde spela samma dominerande roll för Ramundeboda socken som moderbolaget för Hällefors socken. I en till chefen för finansdepartementet ställd skrift har också *Ramundeboda sockens kommunalnämnd*, med understrykande av att Ramundeboda socken är helt beroende av Laxåbolagets fortsatta tillvaro, jämte bifogande av uppgifter över kommunens ekonomiska ställning m. m., anfört följande:

Kommunens till 2,560 personer uppgående invånareantal vore, med undantag av till statens järnvägar hörande personal, för sin utkomst helt beroende av Laxåbolagets rörelse, och läget för kommunen tedde sig redan nu bekymmersamt, i det att skattekrona, som under senare år hållit sig tämligen lika, redan under föregående år nedgätt med 1,447 och av alla tecken att döma vid årets taxering torde komma att nedgå från nuvarande 11,800 till cirka 6,500. Skulle bolaget nu nödgas upphöra med sin verksamhet, komme skatteunderlaget att ännu kraftigare sjunka, då även statens järnvägars personal under dessa förhållanden helt säkert komme att reduceras högst avsevärt.

Vid sådana förhållanden, och då kommunens utgifter för ökad fattigvård och underhåll av arbetslösa säkerligen komme att stegras, syntes någon möjlighet ej finnas för kommunen att fullgöra sina förbindelser. Ej heller syntes enskilda personer inom kommunen, vilka med lån ur statens bostadslånefond och hushållningssällskap anskaffat egna hem, ha möjlig-

het att behålla dessa, vilka de med stora upppoffringar och med tidigare stöd av staten lyckats anskaffa.

Av vad här framhållits framginge, att kommunalnämnden ansåge det vara ett huvudvillkor, att bolaget kunde erhålla det ekonomiska stöd, som erfordrades för dess fortsatta verksamhet å denna ort, och att utvägar måtte finnas för att orten bibehölles som industriort i fortsättningen liksom tidigare snart 300 år; förutsättningar för en lönande verksamhet i fortsättningen saknades ej.

De vid skriften fogade uppgifterna över Ramundeboda kommuns ekonomiska ställning den 1 januari 1933 utvisa i tillgångar 415,000 kronor och i skulder 181,000 kronor. Utdebiteringen till kommunalskatt utgjorde under år 1930 6 kronor 70 öre per skattekrona men steg 1932 till 8 kronor 80 öre. Antalet skattekronor har sjunkit från 13,900 år 1930 till 11,800 år 1932. Kostnaderna för fattigvården inom socknen ha belöpt sig till i runt tal 30,000 kronor med stegring under de senare åren. För i socknen anordnade nödhjulsarbeten under år 1932 utgjorde kostnaderna 42,600 kronor, därav på kommunala nödhjulsarbeten belöpa 5,300 och på statskommunala nödhjulsarbeten 37,300 kronor.

I enlighet med vad som förutsattes vid 1924 års rekonstruktion av det gamla Wargöns Aktiebolag har *kreditgivningen åt Hellefors Bruks Aktiebolag* omhänderhafts av Skandinaviska Kreditaktiebolaget. Såsom förut antytts, fördes redan under fjolåret vissa förhandlingar mellan Kreditkassans styrelse och banken rörande Helleforsbolagets fortsatta finansiering. Utöver de upplysningar, som i det föregående lämnats, torde här få meddelas följande kortfattade redogörelse rörande bolagets finansiering under senare delen av år 1932 och den hittills förflutna delen av innevarande år.

Sedan bolaget från banken erhållit meddelande, att fortsatt kredit icke kunde beredas bolaget annat än tills vidare, anhöll bolaget i skrivelse till banken den 6 september 1932, under hänvisning till att förhoppningar funnes om en rekonstruktion av bolaget under statens medverkan men att med hänsyn till riksdagens arbete beslut härom icke kunde förväntas föreligga före den 1 april 1933, att banken måtte bevilja bolaget den ytterligare kredit, som erfordrades för driftens uppehållande intill den 1 april 1933. Samtidigt hemställde bolaget i skrivelse till Kreditkassans styrelse, att styrelsen måtte besluta *dels* att under samverkan med bolagets styrelse efter utredning upprätta förslag till en rekonstruktion av bolaget och *dels* att med ledning av det upprättade rekonstruktionsförslaget ingå till Kungl. Maj:t med begäran om proposition till 1933 års riksdag om sådana åtgärder från statens sida, vilka med hänsyn till bolagets ställning kunde finnas av behovet påkallade. Vid sammanträde med Kreditkassans styrelse den 7 september 1932 beslöts att biträda den av bolaget gjorda framställningen.

I skrivelse till bolaget den 9 september 1932 meddelade banken, att ban-

kens styrelse beslutat i princip bifalla bolagets hemställan om kredit till täckande av bolagets behov för driftens uppehållande intill den 1 april 1933; styrelsen hade därvid fäst en avgörande vikt vid bolagets meddelande, att Kreditkassan beslutat ingå till Kungl. Maj:t med framställning om proposition till 1933 års riksdag angående åtgärder från statens sida till sanering av bolagets ekonomiska ställning och tryggnad av dess fortsatta drift. Enligt en därefter av bolaget verkställd approximativ beräkning utgjorde kapitalbehovet till den 1 april 1933 cirka 2,050,000 kronor. På begäran av bolaget medgav banken emellertid i slutet av februari år 1933 kreditens utökning med 250,000 kronor.

Sedan Kreditkassans nu föreliggande framställning inkommit, upptog jag förhandlingar med bankens ledning även rörande kreditgivning åt bolaget intill den tidpunkt, då ett riksdagens beslut i ärendet kunde föreligga. Den 6 april meddelades emellertid från bankledningens sida, att banken icke komme att för tiden efter den 10 april lämna vidare kredit åt bolaget. Då någon möjlighet att från annat håll uppbringa erforderligt rörelsekapital icke syntes föreligga, stod bolaget inför nödvändigheten att omedelbart inställa driften, därest icke staten trädde emellan. Sedan Kreditkassans styrelse, med överlämnande av en framställning i ämnet av bolagets styrelse, anhållit, att Kungl. Maj:t måtte ställa medel till förfogande för uppehållande av driften till den 15 maj 1933, samt statens arbetslöshetskommission tillstyrkt denna anhållan, ställde Kungl. Maj:t genom beslut den 12 april 1933 till Kreditkassans styrelses förfogande ett belopp av högst 300,000 kronor att av styrelsen användas för beredande av kredit åt bolaget. Krediten skulle utgå av det belopp under femte huvudtitelns reservationsanslag till bekämpande av arbetslösheten, som av riksdagen ställts till Kungl. Maj:ts förfogande för att användas för främjande av viss företagsverksamhet; tillika förklarades, att Kungl. Maj:t framdeles ville meddela beslut, i vad mån i anspråk tagna kreditbelopp skulle återbäras för att tillgodoföras nämnda anslag.

I detta sammanhang må omnämnas, att banken i en till mig överlämnad promemoria lämnat en redogörelse rörande bankens kreditgivning till Hälleforsbolaget under åren 1931—1933. I denna promemoria, rörande vars närmare innehåll torde få hänvisas till handlingarna i ärendet, har framhållits bland annat följande:

Redan i september 1931 hade banken i samband med beviljande av ett nytt lån till bolaget, varefter den sammanlagda krediten uppgått till omkring 10 miljoner kronor, meddelat bolaget, att ytterligare kredit från bankens sida icke vore att påräkna. Då vidtagna förberedelser för utverkande av proposition till 1932 års riksdag om rekonstruktion av bolaget på grund av de i mars månad inträffade händelserna icke fullföljts, hade banken i slutet av april 1932 även sett sig nödsakad anhålla, att redan lämnade krediter återbetalades, därvid bolaget uppmanats att söka förmå Kreditkassan att omedelbart vidtaga de åtgärder, som erfordrades för att bolagets finansiering överflyttades till ägaren, staten. I anledning härav hade representanter för bolagets och Kreditkassans sty-

relser riktat en energisk vädjan till banken att i den dåvarande situationen icke undandraga det av staten ägda bolaget sitt stöd, därvid man även hänvisat till att Kreditkassan redan vore beredd att ingå med framställning om proposition till riksdagen för lösning av bolagets finansieringsfråga genom statens förmedling. Banken hade då knappast haft annan utväg än att bevilja bolaget en begärd kreditökning å 2 miljoner kronor.

Snart hade emellertid visat sig, att den beviljade krediten icke räckte för bolagets behov under år 1932. Då banken i anledning härav i september 1932, på sätt i det föregående anmärkts, beviljat bolaget en ytterligare kredit å 2,050,000 kronor, vilken sedermera utökats med 250,000 kronor, hade detta grundats därpå, att bankens styrelse ansett de utfästelser, som redan förut muntligen och nu även i skriftlig form förelegat från statens sida, vara så bindande som det överhuvud vore möjligt.

Tydligt vore, att banken vidhållit sitt avslag rörande krediterna från och med maj 1932, om banken icke på grund av de gjorda påtryckningarna sett sig nödsakad bifalla desamma. Det syntes även kunna göras gällande, att staten med största sannolikhet måst inträda för bolagets finansiering i maj 1932, om banken icke velat eller kunnat ställa kredit till förfogande.

*Departements-
chefen.*

Såsom ett led i den statliga stödaktion, som år 1922 befanns nödvändig för att rädda Wermlands Enskilda bank från sammanbrott, ingick, att banken befriades från vissa tyngande engagemang. Bland dessa engagemang ingingo fordringar å det dåvarande Wargöns Aktiebolag till belopp av omkring 20 miljoner kronor, vilka provisoriskt övertogs av riksbanken och sedermera överflyttades på Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 genom ett dess dotterbolag. I samband med en år 1924 genomförd rekonstruktion av Wargöns Aktiebolag har staten genom Kreditkassan i utbyte mot nyssnämnda fordringar blivit ägare till preferensaktierna å nominellt 19.5 miljoner kronor i Hällefors Bruks Aktiebolag. De försök att avveckla statens intressen i Hälleforskoncernen, som under årens lopp gjorts av styrelsen för Kreditkassan, ha icke lett till resultat, och staten är följaktligen alltjämt genom Kreditkassan innehavare av preferensaktierna och därmed aktiemajoriteten i Hälleforsbolaget.

Det nu föreliggande ärendet avser i första hand frågan, på vad sätt statens ekonomiska intressen i Hälleforsbolaget och därtill anslutna företag bäst skola tillvaratagas under de nu inträdda finansieringssvårigheterna för bolaget. Vid denna frågas bedömande kan man enligt min mening icke undgå att fästa avgörande vikt vid det starka samhällsintresse, som särskilt under nu rådande förhållanden på arbetsmarknaden knyter sig till ett uppehållande av bolagets rörelse. De betydande sociala vådor, som skulle vara förenade med ett nedläggande av bolagets verksamhet, framgå redan därav, att bolaget med därtill anslutna företag, fränsett Vargöbolaget, nu sysselsätter närmare 5,000 tjänstemän och arbetare.

De olika utvägar, som enligt vad av den föregående redogörelsen framgår torde i den föreliggande situationen kunna komma under övervägande, äro tre, nämligen: 1:o någon åtgärd för stöd åt bolaget vidtages icke

från statens sida; 2:o) staten bidrager genom tillskjutande av nytt kapital till en rekonstruktion av bolaget; och 3:o) staten bereder bolaget en mera tillfällig hjälp genom att bidra till nödig ytterligare kredit åt bolaget. Rörande dessa tre alternativ har jag under den senaste tiden fört förhandlingar med representanter för bolaget och för den hittills kreditgivande banken, Skandinaviska Kreditaktiebolaget.

Därest *ingen åtgärd från statens sida för stöd åt bolaget nu vidtages*, måste det anses ovisst, huruvida och i vilken omfattning rörelsen kan komma att fortsätta. Såsom Kreditkassans styrelse framhållit, torde detta vara helt beroende av, huruvida banken för säkerställande av sina fordringar skulle finna med sin fördel förenligt att i en eller annan form uppehålla driften. Härutinnan har banken icke velat göra några uttalanden vid de förda underhandlingarna. Även om driften helt eller delvis skulle komma att uppehållas genom ingripande från bankens sida, skulle vid detta alternativ knappast kunna undgås, att statens aktieinnehav definitivt går förlorat. Ur rent affärsmässig synpunkt skulle enligt min mening ett uppgivande av statens intresse i företaget vara försvarligt endast om det kunde på någorlunda säkra grunder antagas, att aktierna icke för framtiden representerade något värde. Den nuvarande tidpunkten är emellertid i hög grad olämplig, om det gäller att bilda sig en definitiv uppfattning om livsdugligheten hos ett företag sådant som det förevarande. Detta framgår även av de verkställda utredningarna, vilka enligt min mening icke berättiga till att för närvarande helt uppgiva statens kapitalinsats i företaget. En omständighet som jag härvid tillmäter betydelse är, att de åtgärder för fabrikernas utbyggande och driftens rationalisering, som med betydande ekonomiska uppostringar ägt rum under tidsperioden 1925—1930, på grund av den därefter inträdande lågkonjunkturen i stort sett icke ännu fått visa sina verkningar. — I detta sammanhang må slutligen anmärkas, att enligt vad som framgått av de förda förhandlingarna banken ej heller under den förutsättningen, att staten nu skulle till banken överlåta sitt aktieinnehav i Hälleforsbolaget, ansett sig kunna giva några utfästelser rörande den omfattning, i vilken driften vid företaget komme att uppehållas.

De framlagda förslagen till *rekonstruktion av bolaget* förutsätta, att för övertagande av rörelsen ett nytt bolag bildas. Enligt ett förslag skulle detta övertaga samtliga tillgångar samt aktiekapitalet utgöra 20 miljoner kronor, varav 15 miljoner skulle nytecknas av staten, medan 5 miljoner kronor beräknas motsvara det återstående värdet av preferensaktierna. Enligt ett annat förslag skulle staten övertaga Hälleforsbolagets nuvarande stamaktieinnehav i Vargöbolaget för nominella värdet, 6 miljoner kronor, samt aktiekapitalet i det nya Hälleforsbolaget utgöra 14 miljoner kronor, varav 9 miljoner kronor skulle nytecknas av staten. Dessa förslag, vilka under vissa förutsättningar förordas av majoriteten inom Kredit-

kassans styrelse utan företräde för någotdera förslaget, överensstämman däri, att staten skulle tillskjuta så stort belopp, 15 miljoner kronor, som ungefärligen motsvarar Hälleforsbolagets nuvarande skuld till banken. Vid de förda förhandlingarna med banken har även diskuterats den möjligheten, att banken i stället för staten skulle övertaga Vargöaktierna, och banken har under förutsättning av en rekonstruktion förklarat sig villig göra detta till ett belopp av 4 miljoner kronor, som skulle gå i kvittning mot bolagets skuld till banken. Under samma förutsättning har banken vidare förklarat sig beredd att avstå från någon del av fordringsbeloppet, förslagsvis så mycket som motsvarar ett års ränta därå eller således omkring $\frac{3}{4}$ miljon kronor. Även om det dessutom får antagas, att banken skulle vara villig att låta någon del av sin fordran inestå hos ett rekonstruerat företag, har jag emellertid ansett, att man framför en så vittgående kapitalinsats från statens sida, som enligt detta alternativ skulle vara erforderlig, för närvarande bör föredraga en utväg som med vidmakthållande tills vidare av rörelsen ger möjlighet att avvakta konjunkturernas utveckling samt att vidtaga de undersökningar rörande företagens räntabilitet, som synas mig böra komma till stånd innan längre gående åtgärder kunna ifrågakomma.

Det naturligaste under nuvarande förhållanden synes mig således vara, att bolaget *genom kredithjälpsättes i tillfälle att tillsvidare under ett års tid fortsätta sin verksamhet*. Under förutsättning att banken i samma mån som staten bidrager vid denna kredithjälpsättning, torde statens insats kunna hållas inom en sådan gräns att beloppet i själva verket kan jämföras med de uppoffringar av statsmedel, som troligen skulle bli erforderliga för att under samma tid bereda hjälp vid den betydande arbetslöshet, som ett nedläggande av bolagets rörelse skulle medföra. Att närmare beräkna beloppet erbjuder tydligen stora vanskligheter. Därest man utgår ifrån att krediten bör räcka till den 1 juni 1934, synes man emellertid med utgångspunkt från en i Kreditkassans skrivelse framlagd beräkning och en av bolaget nu verkställd kalkyl kunna antaga, att ett belopp av 3 miljoner kronor bör förslås för täckande av bolagets utgifter utöver inkomster under denna tid. Jag räknar därvid också med att det belopp av högst 300,000 kronor, som jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 12 april 1933 lämnats bolaget såsom kredit ur anslaget för arbetslöshetens bekämpande, skall återbäras till detta anslag. Vidare förutsättes, att bolagets hittills erhållna kredit hos banken å omkring 14.7 miljoner kronor, för närvarande löpande med $5\frac{1}{2}$ procent ränta, får inestå till den 1 juni 1934 mot en ränta, som med endast $\frac{1}{2}$ procent överstiger riksbankens officiella diskonto för 3-månaders växlar, således enligt nu gällande diskonto mot 4 procent ränta.

Jag har slutligen förutsatt, att bolagets styrelse under det kommande året vidtager alla de besparingar i fråga om driften och förvaltningen, som utan att äventyra den normala fortgången av bolagets rörelse kunna ge-

nomföras. Vad angår det av Kreditkassans styrelse angivna villkoret för en stödaktion, att arbetslönerna sänkas, vill jag erinra, att under gällande avtalsperiod bolaget är bundet av i kollektivavtal fastställda löner och att med hänsyn härtill lönesänkningar icke torde kunna uppställas såsom en ovillkorlig förutsättning för riksdagens beslut. Det torde få ankomma å bolagets styrelse att i detta hänseende vidtaga de åtgärder, som kunna finnas skäligen.

Jämsides med de av mig förda förhandlingarna med banken ha underhandlingar förts mellan bolagets styrelse och domänstyrelsen rörande försäljning till domänverket av Laxå Bruks Aktiebolag tillhöriga skogsegendomar m. m. Dessa underhandlingar ha emellertid icke slutförts.

Med utgångspunkt från nu angivna allmänna synpunkter ha förda överläggningar med banken resulterat i ett *förslag till stödaktion* av följande innehåll:

1. Banken förpliktar sig att icke utan Kungl. Maj:ts medgivande före den 1 juni 1934 kräva betalning av bolaget eller dess dotterbolag för nu gällande förbindelser, för vilka bolaget eller något dess dotterbolag är gäldenär eller eljest står i betalningsansvar, med undantag dock för förfallande räntor, samt att intill nämnda dag i vanlig ordning diskontera av bolagen utställda varuväxlar.

2. Å bolagets nu löpande krediter hos banken skall från och med den dag avtalet ingås till och med den 31 maj 1934 ränta utgå efter en räntesats, som med en halv procent överstiger riksbankens vid varje tid gällande officiella diskonto för växlar på högst tre månader. Detta skall i vad rör förlagsväxlar så förstås, att nämnda räntesats tillämpas vid omättning av växlar, som sker under nämnda tid. Vid diskontering av varuväxlar, utställda av bolaget eller dess dotterbolag, skola hittills tillämpade grunder för ränteberäkningen gälla.

3. Staten och banken lämna bolaget under tiden till och med den 31 maj 1934 ytterligare kredit intill ett belopp av 3,000,000 kronor, löpande utan ränta, till vilken kredit staten och banken bidra med hälften vardera. Krediten skall tagas i anspråk successivt på sådant sätt, att de av staten och banken vid varje tillfälle utlämnade beloppen ungefärligen motsvara varandra. Med iakttagande härav skall det av staten tillskjutna beloppet av Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 utbetalas till banken efter hand som krediten där tages i anspråk av bolaget.

4. Staten förpliktar sig att, därest icke senast den 31 maj 1934 bankmässigt betryggande säkerhet ställes för bolagets förbindelser gentemot banken eller överenskommelse träffas rörande den fortsatta finansieringen av bolaget, till banken utan vederlag eller villkor i övrigt överlåta Kreditkassan direkt eller indirekt tillhöriga aktier i bolaget ävensom statens fordran hos bolaget och dess dotterbolag på grund av den enligt punkten 3 lämnade krediten.

Fullmäktige i riksgäldskontoret, som beretts tillfälle att avgiva yttrande över förslaget, ha i yttrande den 4 maj 1933 anfört följande:

Utan att ingå i en realprövning av frågan om statshjälp till Hälleforskoncernen vilja fullmäktige beträffande finansieringen av den ifrågasatta stödaktionen från staten uttala, att fullmäktige, under förutsättning av

riksdagens bifall till densamma, icke hava något att erinra mot, att det föreslagna beloppet, intill 1.5 miljoner kronor, tills vidare anvisas till utgående av lånemedel. Skulle det vid den förnyade omprövning av frågan, som förutsättes äga rum vid nästa års riksdag, visa sig, att nämnda belopp helt eller delvis får anses hava gått förlorat för staten, understryka fullmäktige nödvändigheten av, att den sålunda konstaterade förlusten, däri inbegripet skäligen ränta, ersättes med andra statsinkomster än lånemedel.

Bolagets styrelse har i en till mig ingiven skrift meddelat, att styrelsen för sin del, med biträdande av överenskommelsen och under förutsättning av dess trädande i verket, beslutat fortsätta bolagets rörelse.

För egen del är jag efter vad i ärendet förekommit beredd tillstyrka en överenskommelse mellan staten och banken av i huvudsak det innehåll som nyss angivits. Jag vill erinra, att det av banken under fjärde punkten uppställda villkoret innebär, att staten redan nu utfäster sig att nästkommande år överlåta äganderätten till företaget åt banken, därest icke banken erhåller säkerhet för sin fordran eller överenskommelse om fortsatt finansiering kommer till stånd. Staten avhänder sig således möjligheten att vid nästkommande års förhandlingar kräva några ytterligare utfästelser av banken för ett dylikt medgivande samt avstår från det värde som aktierna kunna ha, för den händelse bolagets fortbestånd skulle bero på banken. Vidare avstår staten under nämnda förutsättning från den nu lämnade krediten å högst 1.5 miljon kronor, vilket med hänsyn till förutsättningarna för den överenskommelse, som nu skulle träffas mellan staten och banken, icke synes mig obilligt.

För beredande av medel för den kredit å 1.5 miljon kronor, som enligt den ifrågasatta överenskommelsen högst skall tillhandahållas av statsmedel, torde anslag böra anvisas å nästkommande års riksstat. Finansieringen synes böra ske genom ett anslag av lånemedel, som anvisas såsom kapitalökning å fonden för låneunderstöd. Anslaget torde böra erhålla reservationsanslags natur. Då det förutsättes, att överenskommelsen träder i tillämpning före den 1 juli 1933, komma medel för ändamålet att bliva erforderliga under innevarande budgetår. Enligt vad jag inhämtat torde hinder emellertid icke möta för riksgäldskontoret att med anlåtande av tillgängliga medel tillhandahålla det kreditbelopp, som erfordras under innevarande budgetår, mot ersättning från omförmälda anslag, så snart detsamma efter det nya budgetårets ingång blir disponibelt.

I samband med förevarande anslagsäskande bör förslag framläggas därom, att den i statsverkspropositionen upptagna inkomsttiteln »Övriga lånemedel» skall, vid bifall till anslagsäskandet, höjas med ett mot anslaget svarande belopp av 1.5 miljon kronor.

Under hänvisning till vad jag nu anfört och under framhållande av att proposition i ärendet jämlikt § 54 riksdagsordningen läser kunna avlätas,

utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tid gått till ända, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående angivna grunder å statens vägnar träffa avtal med Skandinaviska Kreditaktiebolaget angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag;

dels för beredande av kredit åt Hellefors Bruks Aktiebolag å riksstaten för budgetåret 1933/1934 till kapitalökning å fonden för läneunderstöd anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel,
av kronor 1,500,000;

dels ock vid bifall till sistnämnda förslag höja den i statsverkspropositionen upptagna inkomstiteln »Övriga lånemedel» med motsvarande belopp.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

A. Nordwall.
